

142.

Na osnovu člana 29 stav 8 Zakona o vazдушnom saobraćaju ("Službeni list CG", broj 30/12), Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, donijelo je

PRAVILNIK O USLOVIMA ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi u pogledu opreme, stručne osposobljenosti kadra, organizacione strukture, operativnog priručnika i drugi uslovi za sigurno izvođenje vazдушnih operacija, radi dobijanje sertifikata vazдушnog operator (Air Operator Certificate) za pružanje usluga iz vazduha (u daljem tekstu: AOC za pružanje usluga iz vazduha), uslovi pod kojima se izdaje, mijenja, ukida ili privremeno ukida AOC za pružanje usluga iz vazduha, vrste usluga koje se pružaju iz vazduha, uslovi i način pružanja tih usluga, mjerila po kojima se određuje vrijeme na koje se produžava važenje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha i obrazac AOC-a za pružanje usluga iz vazduha.

Vrste usluga koje se pružaju iz vazduha

Član 2

Usluge koje se pružaju iz vazduha su:

- 1) usluge u poljoprivredi i šumarstvu;
- 2) fotografsko snimanje (geološko fotografisanje, snimanje filmova i sl.);
- 3) kalibraža;
- 4) reklamiranje (vuča transparenta, ispisivanje u vazduhu, bacanje reklamnog materijala i sl.);
- 5) osmatranje i izvještavanje; i
- 6) druge usluge koje se pružaju iz vazduha.

Značenje izraza

Član 3

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **avion sa performansama klase A** je višemotorni avion na turboelisni pogon sa više od devet putničkih sjedišta ili maksimalnom masom na polijetanju većom od 5700 kg, kao i višemotorni turbomlazni avion;
- 2) **avion sa performansama klase B** je avion na elisni pogon, sa devet putničkih sjedišta i maksimalnom masom na polijetanju do 5700 kg;
- 3) **avion sa performansama klase C** je avion sa klipnim motorima, sa više od devet putničkih sjedišta ili maksimalnom masom na polijetanju većom od 5700 kg;
- 4) **alternativni aerodrom za aerodrom polijetanja** je aerodrom na koji, ako je potrebno, vazduhoplov može da sleti u kratkom vremenu poslije polijetanja ako nije moguće da se vrati na aerodrom polijetanja;
- 5) **alternativni aerodrom za aerodrom odredišta** je aerodrom ka kojem vazduhoplov nastavlja let, ako je slijetanje na aerodrom odredišta nemoguće ili se ne preporučuje;
- 6) **baza oblaka** je visina iznad zemlje ili vode baze najnižeg sloja oblaka ispod 6000 m (20000 ft) koja pokriva više od polovine neba;
- 7) **balon** je aerostatički vazduhoplov bez sopstvenog pogona, čiji je glavni dio ispunjen gasom lakšim od vazduha i koji se održava u vazduhu pomoću razlike u specifičnoj težini spoljnog vazduha i unutrašnjeg gasa;
- 8) **jedrilica** je vazduhoplov teži od vazduha koji je u letu podržan dinamičnom reakcijom vazduha na njene fiksne uzgonske površine i čiji slobodan let ne zavisi od motora, uključujući i zmajevce, paraglajdere i druge uporedive letelice;
- 9) **jedrilica sa pogonskom grupom** je vazduhoplov koji ima jedan ili više motora, a ima osobine jedrilice kada motor ne radi;
- 10) **kritična faza leta aviona** je zalet, odlet, završni prilaz, neuspjeli prilaz, slijetanje i bilo koja druga faza leta koju odredi vođa vazduhoplova;
- 11) **kritična faza leta helikoptera** je taksiranje, lebdenje, polijetanje, završni prilaz, neuspjeli prilaz i slijetanje i bilo koja druga faza leta koju odredi vođa vazduhoplova;
- 12) **kruženje (circling)** je vizuelni dio instrumentalnog prilaza kojim se vazduhoplov dovodi u položaj za slijetanje na poletno-sletnu stazu koja nije pozicionirana za direktan prilaz;
- 13) **let helikoptera sa performansama klase 1** je let pri kome, u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, helikopter ima mogućnost da sleti na rastojanju koje odgovara raspoloživoj dužini za zaustavljanje u polijetanju ili da sigurno nastavi let od odgovarajućeg aerodroma, u zavisnosti od trenutka u kome se kvar desio;

- 14) let helikoptera sa performansama klase 2** je let pri kome, u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, helikopter ima mogućnost da sigurno nastavi let, izuzev ako je otkaz pogonske grupe nastao na početku polijetanja ili pri završetku slijetanja ako u tim slučajevima može da dođe do prinudnog slijetanja;
- 15) let helikoptera sa performansama klase 3** je let pri kome, u slučaju otkaza kritične pogonske grupe u bilo kom trenutku leta, može da dođe do prinudnog slijetanja ako se radi o helikopterima sa više pogonskih grupa, odnosno dolazi do prinudnog slijetanja ako se radi o helikopteru sa jednom pogonskom grupom;
- 16) lica koja se nalaze u vazduhoplovu** su članovi posade i lica koja se prevoze vazduhoplovom;
- 17) lica koja se prevoze vazduhoplovom** su lica koja ne plaćaju naknadu za prevoz;
- 18) lista za prihvatanje opasnih materija** je dokument koji se koristi kao pomoćno sredstvo za provjeru stanja paketa u kojime se nalaze opasne materija i za provjeru dokumenata za prevoz opasne materije kako bi se utvrdilo da li su ispunjeni propisani zahtjevi za siguran prevoz opasne materije vazdušnim putem;
- 19) maksimalan broj putničkih sjedišta (MPSC)** je najveći broj sjedišta na kojima mogu da sjede lica koja se prevoze, a određuje se za svaki vazduhoplov pojedinačno i ne obuhvata sjedišta za posadu određena u postupku sertifikacije vazduhoplova;
- 20) masa na polijetanju** je masa vazduhoplova koja obuhvata masu lica, tereta i goriva u vazduhoplovu na početku polijetanja za helikopter, odnosno na početku ubrzavanja (zaletanje i rotacija) za avion;
- 21) nezgoda izazvana prisustvom opasnih materija** je događaj koji nije nesreća, koji se ne mora dogoditi samo u vazduhoplovu, a ima za posljedicu povredu lica, oštećenje imovine, vatru, lomove, prolivanje, curenje tečnosti ili zračenje, kao i neki drugi pokazatelj da nije očuvana cjelovitost pakovanja opasne materije i svaki događaj povezan sa prevozom opasnih materija koji ozbiljno ugrožava vazduhoplov ili lica koja se nalaze u njemu;
- 22) neprecizni prilaz vazduhoplova (NPA)** je procedura instrumentalnog prilaza koja koristi bočno navođenje, ali ne koristi vertikalno navođenje;
- 23) nesreća izazvana prisustvom opasnih materija** je događaj povezan sa prevozom opasnih materija vazdušnim putem koji ima za posljedicu smrt ili tešku tjelesnu povredu lica ili veće oštećenje imovine;
- 24) noć** je period koji traje od kraja večernjeg sumraka do početka jutarnjeg svitanja gdje je kraj večernjeg sumraka u večernjim satima, kada je centar sunčevog diska 6 stepeni ispod horizonta a početak jutarnjeg svitanja, je u jutarnjim satima kada je centar sunčevog diska 6 stepeni ispod horizonta;
- 25) odgovarajući aerodrom** je aerodrom na koji vazduhoplov može da sleti, odnosno sa koga može da poleti, s obzirom na performanse vazduhoplova i karakteristike poletno-sletne staze;
- 26) odleđivanje** je postupak kojim se inje, led, snijeg ili lapavica uklanjaju sa vazduhoplova;
- 27) opasne materije** su materije ili supstance koje mogu da izazovu rizik po zdravlje i sigurnost ljudi, imovinu ili životnu sredinu, sa liste opasnih materija iz Tehničkih instrukcija za siguran prevoz opasnih materija vazdušnim putem (Technical Instructions for the Safe Transport of Dangerous Goods by Air) (u daljem tekstu: Tehničke instrukcije), za siguran prevoz opasnih materija vazdušnim putem, koji su klasifikovani u skladu sa tim instrukcijama;
- 28) operativna baza** je mjesto iz koga se vrši operativna kontrola;
- 29) operativna kontrola** su radnje vezane za započinjanje, izvršenje i završetak leta i izmjene u toku leta kojima se obezbjeđuje sigurnost, regularnost i efikasnost leta vazduhoplova;
- 30) operativni plan leta** je plan leta koji izrađuje operator u cilju sigurnog obavljanja leta, a koji se izrađuje na osnovu performansi vazduhoplova, operativnih ograničenja, uslova na ruti i uslova na aerodromu koji je planiran da se koristi;
- 31) operativni priručnik** je priručnik koji sadrži postupke i uputstva za operativno osoblje u pogledu obavljanja njihovih dužnosti;
- 32) putanja vazduhoplova pri polijetanju** je vertikalna i horizontalna putanja sa otkazom kritične pogonske grupe od određene tačke u toku polijetanja do visine od 1500 ft za avione, odnosno 1000 ft za helikoptere;
- 33) rezervna količina goriva** je količina goriva koja je neophodna u slučaju nepredviđenih okolnosti koje mogu da imaju uticaj na potrošnju goriva do aerodroma odredišta;
- 34) sigurno prinudno slijetanje** je neizbežno slijetanje vazduhoplova na kopno ili na vodenu površinu pri čemu se ne očekuje povređivanje lica u vazduhoplovu ili na površini na koju slijeće;
- 35) sprječavanje zaleđivanja** je postupak kojim se sprječava nagomilavanje snijega i leda na tretiranim površinama vazduhoplova na određeno vrijeme;
- 36) suvapoletno-sletna staza** je čvrsta poletno-sletna staza koja nije vlažna i kontaminirana, koja ima žljebove i poroznu podlogu, a održava se tako da omogućava efektivno kočenje koje odgovara suvoj poletno-sletnoj stazi i ako je vlažna;
- 37) tehničke instrukcije (TI)** su izdanja Tehničkih instrukcija uključujući i dodatak (Supplement and Addenda), koji je odobrila i objavila Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva;
- 38) vidljivost duž poletno-sletne staze (RVR)** je rastojanje na kojem pilot vazduhoplova na centralnoj liniji poletno-sletne staze može vidjeti oznake površine poletno-sletne staze ili svijetla razgraničenja poletno-sletne staze ili identifikovati centralnu liniju;
- 39) vlažna poletno-sletna staza** je poletno-sletna staza koja je pokrivena vodom ili drugim sredstvom u količini koja je manja od one koja je propisana za kontaminiranu poletno-sletnu stazu, ili kada vlažnost daje sjajan izgled poletno-sletnoj stazi, ali bez većih površina u kojima je nagomilana voda;
- 40) zemaljski poslovi** su sve aktivnosti u vezi sa prethodnom i operativnom pripremom opsluživanja vazduhoplova, lica koja se prevoze i tereta kao i sve aktivnosti u vezi sa kretanjem vazduhoplova po manevarskim površinama aerodroma, izuzev kretanja po poletno-sletnim stazama.

Uslovi koje treba da ispunjava operator vazduhoplova u pogledu opreme, stručne osposobljenosti kadra i organizacione strukture

Član 4

Operator vazduhoplova radi dobijanja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha treba da ispunjava uslove u pogledu opreme, stručne osposobljenosti kadra i organizacione strukture.

Uslovi iz stava 1 ovog člana, koje treba da ispunjava operator vazduhoplova dati su u Prilogu 1 koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Operativni priručnik operatora vazduhoplova za pružanje usluga iz vazduha

Član 5

Pored uslova iz člana 4 ovog pravilnika, operator vazduhoplova, treba da ima i operativni priručnik, koji sadrži podatke date u Prilogu 2 koji je sastavni dio ovog pravilnika.

AOC za pružanje usluga iz vazduha

Član 6

AOC za pružanje usluga iz vazduha izdaje se na zahtjev operatora vazduhoplova.

Uz zahtjev iz stava 1 ovog člana, dostavlja se dokumentacija iz Priloga 1 ovog pravilnika.

AOC za pružanje usluga iz vazduha i operativna specifikacija izdaju se na Obrascu koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Izmjena, ukidanje i privremeno ukidanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha

Član 7

AOC za pružanje usluga iz vazduha se može izmjeniti, ukinuti i privremeno ukinuti, ukoliko operator vazduhoplova ne ispunjava neki od uslova na osnovu kojih je izdat AOC za pružanje usluga iz vazduha.

AOC za pružanje usluga iz vazduha se može privremeno ukinuti najduže tri mjeseca.

Operator vazduhoplova, treba da otkloni nedostake zbog kojih je AOC za pružanje usluga iz vazduha privremeno ukinut u roku iz stava 2 ovog člana.

Ukoliko operator vazduhoplova u roku iz stava 2 ovog člana, ne otkloni nedostatke zbog kojih je AOC za pružanje usluga iz vazduha privremeno ukinut, AOC za pružanje usluga iz vazduha se ukida.

Prestanak primjene

Član 8

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje primjena čl. 134, 135, 136, 138, 139, 142, 143 i 144 Pravilnika o letenju vazduhoplova ("Službeni list SFRJ", br. 10/79, 4/83 i 40/95) i Pravilnika o načinu izbacivanja hemijskih sredstava iz vazduhoplova („Službeni list SFRJ” br. 62/80 i 52/83 i „Službeni list SRJ” broj 40/95).

Stupanje na snagu

Član 9

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”.

Broj: 01-75/1

Podgorica, 17. januara 2014. godine

Ministar,
Ivan Brajović, s.r.

USLOVI U POGLEDU OPREME, STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI KADRA I ORGANIZACIONE STRUKTURE

Odjeljak I
Opšte odredbe

Uslovi koje treba da ispunjava operator vazduhoplova koji je podnio zahtjev za izdavanje ili produženje važenja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha su:

A. Dužnosti operatora vazduhoplova

Operator vazduhoplova dužan je da:

- koristi vazduhoplov u skladu sa odredbama ovog pravilnika i AOC-a za pružanje usluga iz vazduha;
- vrši operativnu kontrolu letova koji se obavljaju u skladu sa uslovima iz AOC-u za pružanje usluga iz vazduha;
- obezbijedi da je vazduhoplov opremljen, a posada obučena u skladu sa uslovima iz AOC-u za pružanje usluga iz vazduha;
- za svaki tip vazduhoplova propiše postupke i uputstva za sigurno letenje koji se odnose na dužnosti zemaljskog osoblja i članova letačke posade, a tim postupcima je propisano da članovi posade u kritičnim fazama leta mogu da obavljaju samo one aktivnosti koje su neophodne za sigurno letenje;
- za svaki tip vazduhoplova i za sve faze leta propiše liste provjere koje sadrže postupke koje članovi letačke posade sprovode u uobičajenim i vanrednim situacijama i u slučaju nužde, izgled i način upotrebe liste provjere, bude jednostavan, a njihov sadržaj nedvosmislen, da ne sadrži protivrečne podatke i da odražava realno stanje;
- obezbijedi obuku članova posade vazduhoplova i zemaljskog osoblja za prepoznavanje opasnih materija.

Odjeljak II
Priručnici, dnevnik i zapisi

A. Operativni priručnik

- operator vazduhoplova dužan je da izradi operativni priručnik za sve tipove vazduhoplova koje koristi;
- operativni priručnik sadrži instrukcije, informacije i postupke, uključujući i standardne operativne postupke, program obuke i raspored obuke letačkog i zemaljskog osoblja;
- sadržaj operativnog priručnika mora da bude u skladu sa ovim pravilnika, kao i sa uslovima iz AOC za pružanje usluga iz vazduha;
- operator vazduhoplova je dužan da izmjeni ili dopuni operativni priručnik ako se to zahtjeva;
- letačkom i zemaljskom osoblju mora da bude omogućen pristup dijelu operativnog priručnika koji se odnosi na njihove dužnosti;
- operativni priručnik mora redovno da se menja i dopunjava, kako bi bio ažuran a operativno osoblje mora da bude upoznato sa izmjenama i dopunama operativnog priručnika;
- operativni priručnik mora da bude jednostavan za upotrebu, pri određivanju sadržaja i strukture operativnog priručnika mora da se vodi računa o tome da odredbe u priručniku nijesu dvosmislene, protivrečne i da odražavaju realno poslovanje operatora vazduhoplova;
- operativni priručnik i njegove izmjene i dopune vrše se ako se radi o pružanju usluga iz vazduha.

B. Čuvanje zapisa i dnevnika

- zapisi i dnevnik čuvaju se najmanje pet godina;
- dokumentacija koja se odnosi na pripremu i izvršenje leta čuva se tri mjeseca, a čini je:
 - operativni plan leta;
 - hitna vazduhoplovna obavještenja (NOTAM-Notice to Airmen) za predviđenu rutu, ako ih izrađuje operator vazduhoplova;
 - dokumentacija o masi i položaju težišta vazduhoplova;
 - obavještenje o posebnoj vrsti tereta, koje obuhvata pisano obavještenje vođi vazduhoplova o opasnim materijama;
 - nalog za let;
 - izvještaj sa leta u kome je naveden događaj, koji mora da se prijavi ili događaj čije prijavljivanje nije obavezno, ali vođa vazduhoplova smatra da o tom događaju treba da obavijesti operatora vazduhoplova;
- zapisi o obuci člana posade se čuvaju u skladu sa rokovima datim u tabeli:

dozvola člana letačke posade	sve dok član posade koristi ovlašćenja iz dozvole
podaci o izvršenim obukama i provjerama člana posade	tri godine
podaci o skorašnjem iskustvu člana posade	15 mjeseci
osposobljenost za rute, aerodrome ili zadatke	tri godine
obuka za prevoz opasnih materija	tri godine
podaci o izvršenim obukama i podaci o stručnosti ostalih lica za koje je predviđena obuka	podaci koji se odnose na posljednje dvije sprovedene obuke.

- operator vazduhoplova dužan je da:
 - održava ažurnim zapise o obukama, provjerama i ovlašćenjima za svakog člana posade;
 - omogući članu posade uvid u zapise o prelaznoj i periodičnoj obuci i provjerama koji se na njega odnose;
- operator vazduhoplova dužan je da čuva podatke koji su korišćeni za pripremu i izvršenje leta i podatke o obuci osoblja, te podatke operator vazduhoplova dužan je da čuva i ako više nije korisnik vazduhoplova kojim je izvršen let ili poslodavac o osoblju koje je radilo na poslovima pripreme i izvršenja leta.

Odjeljak III
AOC za pružanje usluga iz vazduha

A. Podnošenje zahtjeva za izdavanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha

- a) zahtjev za izdavanje AOC-a podnosi operator vazduhoplova za pružanje usluga iz vazduha;
- b) uz zahtjev za izdavanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha, operator vazduhoplova mora da dostavi:
 - 1) zvanični i poslovni naziv i adresu;
 - 2) opis predloženih letova, broj i tip vazduhoplova koje koristi;
 - 3) način rukovođenja i organizacionu strukturu;
 - 4) ime odgovornog rukovodioca;
 - 5) imena odgovornih lica, njihovu stručnost i radno iskustvo; i
 - 6) operativni priručnik;

c) operator vazduhoplova dužan je da dokaže da:

- 1) ispunjava propisane uslove;
- 2) vazduhoplovi koje namjerava da koristi imaju potvrdu o plovidbenosti izdatu u skladu sa propisom o sertifikaciji vazduhoplova i drugih vazduhoplovnih proizvoda, djelove i uređaje u oblasti plovidbenosti i zaštite životne sredine, dozvola za obavljanje vazduhoplovno-tehničke djelatnosti i organizacijama za proizvodnju i projektovanje;
- 3) organizaciona struktura i rukovodstvo odgovaraju planiranom broju letova;
- 4) svaki let obavlja u skladu sa uslovima i postupcima iz operativnog priručnika.

Za izdavanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha pored uslova propisanih ovim pravilnikom, operator vazduhoplova je dužan da ispuni i uslove koji se odnose na korišćenje vazduhoplova, a sadržani su u odgovarajućim prihvatljivim načinima usaglašavanja i smjernicama (Acceptable Means of Compliance – AMC i Guidance Material – GM) koji su objavljeni na internet stranici.

- d) ako u toku važenja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha operator vazduhoplova ne obavlja neku od usluga iz AOC-a za pružanje usluga iz vazduha više od devet mjeseci, dužan je da obavi pokazni let kako bi dokazao da je i dalje osposobljen za pružanje te usluge;
- e) ako operator vazduhoplova ne obavli pokazni let ili prilikom pokaznog leta ne dokaže da je i dalje osposobljen za pružanje te usluge, po službenoj dužnosti, iz AOC-a za pružanje usluga iz vazduha briše se ovlaštenje za pružanje te usluge.

B. Operativna specifikacija sadrži

- a) uslove za obavljanje letova koji se navode u AOC-u za pružanje usluga iz vazduha, u dijelu – operativna specifikacija; i
- b) ovlaštenja operatora vazduhoplova.

C. Izmjena AOC-a za pružanje usluga iz vazduha

- a) uz zahtjev za izmjenu AOC-a za pružanje usluga iz vazduha, operator vazduhoplova dužan je da podnese djelove operativnog priručnika ili drugu odgovarajuću dokumentaciju koja se odnosi na tu izmjenu;
- b) operator vazduhoplova podnosi zahtjev za izmjenu AOC-a za pružanje usluga iz vazduha najkasnije 30 dana prije uvođenja planiranih promjena.

D. Produženje važenja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha

- a) operator vazduhoplova podnosi zahtjev za produženje važenja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha najkasnije 30 dana prije isteka roka njegovog važenja;
- b) u slučaju iz tačke C podtačka a ovog odjeljka, dostavljaju se podaci i dokumentacija iz tačke A samo ako je neki od podataka promijenjen u odnosu na važeći AOC za pružanje usluga iz vazduha;
- c) AOC za pružanje usluga iz vazduha se produžava ako se nakon izvršenog nadzora utvrdi da operator vazduhoplova ispunjava uslove na osnovu kojih mu je izdat AOC za pružanje usluga iz vazduha.

E. Privremeno ukidanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha vrši se

- a) ako se utvrdi nedostatak tokom nadzora ili na bilo koji drugi način, operator vazduhoplova se u pisanoj formi obavještava o tim nedostacima i od operatora vazduhoplova zahtijeva se korektivna akcija za rješavanje utvrđenih neusaglašenosti;
- b) u slučaju nedostatka nivoa 1, preduzimaju se hitne i odgovarajuće mjere da se zabrane ili ograniče aktivnosti i privremeno ukine AOC za pružanje usluga iz vazduha, dok operator vazduhoplova ne otkloni nedostatke;
- c) u slučaju nedostatka nivoa 2:
 - i) odobri će se operatoru vazduhoplova period implementacije korektivnih akcija koji odgovara prirodni perioda i nedostatka, koji u svakom slučaju u početku ne može biti duži od tri mjeseca a istekom perioda od tri mjeseca AOC za pružanje usluga iz vazduha može se produžiti još tri mjeseca u skladu sa zadovoljavajućim korektivnim akcionim planom; i
 - ii) procijenije se korektivne radnje i plan implementacije koje je predložila organizacija i ukoliko se procjenom utvrdi da su oni dovoljni za rješavanje nedostataka, prihvatiće ih;
 - d) kada operator vazduhoplova ne podnese prihvatljivi korektivni akcioni plan, ili ne izvrši korektivnu akciju u prihvaćenom ili produženom roku, nedostatak će biti podignut na nedostatak nivoa 1 i u tom slučaju preduzeće se radnja iz podtačke b ove tačke.
- e) nedostaci nivoa 1 obuhvataju:
 - i) onemogućavanje ulaza inspekciji u objektima operatora vazduhoplova za pružanje usluga iz vazduha, tokom redovnih operativnih sati i poslije dva pisana zahtjeva;
 - ii) sticanje ili održavanje važenja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha falsifikovanjem podnešenih dokumentovanih dokaza;
 - iii) dokaze o zloupotrebi ili lažnom korišćenju AOC-a za pružanje usluga iz vazduha; i
 - iv) nepostojanje odgovornog rukovodioca iz tačke I ovog odjeljka.

Neostaci nivoa 2 obuhvataju utvrđene neusaglašenosti sa odredbama ovog pravilnika, u odnosu na postupke i priručnike operatora vazduhoplova za pružanje usluga iz vazduha ili u odnosu na uslove odobrenja ili AOC-a za pružanje usluga iz vazduha koji bi mogli umanjiti ili ugroziti sigurnost letenja.

F. Priznavanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha

- a) AOC za pružanje usluga iz vazduha ili drugi odgovarajući dokument koji je izdala država članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO) priznaje se u postupku izdavanja AOC-a za pružanje usluga iz vazduha, ako je stečen pod uslovima koji nijesu blaži od uslova koji su propisani zakonom i ovim pravilnikom;
- b) operator vazduhoplova koji zahtijeva priznavanje stranog AOC-a za pružanje usluga iz vazduha dužan je da uz zahtjev za priznavanje dostavi i operativni priručnik;
- c) strani operator vazduhoplova može da pruža usluge iz vazduha u vazдушnom prostoru Crne Gore ako uz zahtjev za priznavanje stranog AOC-a za pružanje usluga iz vazduha podnese AOC za pružanje tih usluga ili ekvivalentni dokument koji je izdala nadležna institucija države članice ICAO, važeći operativni priručnik i saglasnost na uvjerenje o plovidbenosti.

G. Zakup vazduhoplova

Uzimanje vazduhoplova u zakup

- a) za zaključenje ugovora o zakupu vazduhoplova koji koristi operator vazduhoplova iz Crne Gore, koji nije upisan u Registar vazduhoplova Crne Gore, potrebna je saglasnost;

Uzimanje u zakup vazduhoplova sa posadom

- b) za davanje saglasnosti na zaključenje ugovora o zakupu vazduhoplova sa posadom koji nije upisan u Registar vazduhoplova Crne Gore, operator vazduhoplova mora da dostavi dokaz da:
 - 1) zakupodavac ispunjava uslove koji nijesu blaži od uslova koji su propisani ovim pravilnikom;
 - 2) članovi posade vazduhoplova i vazduhoplov ispunjavaju uslove navedene iz:
 - (i) ovog pravilnika;
 - (ii) propisa kojim je regulisana dozvola vazduhoplovnog osoblja koje neposredno utiče na sigurnost vazdušnog saobraćaja;
 - (iii) propisa o obezbjeđivanju kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji se bave ovim poslovima;
 - 3) se utvrđivanje ispunjenosti uslova procjenjuje na osnovu postupaka koji su propisani u operativnom priručniku zakupodavca.

Davanje u zakup vazduhoplova bez posade

- c) za zaključenje ugovora o zakupu vazduhoplova bez posade neophodna je prethodna saglasnost;
- d) za pribavljanje prethodne saglasnosti neophodno je da:
 - 1) se prenesu nadzorna prava i obaveze koje ima u pogledu određenog vazduhoplova vazduhoplovnim vlastima države zakupca;
 - 2) je vazduhoplov izbrisan iz AOC-a za pružanje usluga iz vazduha;
 - 3) se vazduhoplov održava u skladu sa odobrenim programom održavanja.

H. Bilježenje parametara leta – avioni

- a) operator vazduhoplova mora da propiše postupak bilježenja parametara leta za avione koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 27000 kg; i
- b) da analiza zabilježenih parametara leta nema za cilj utvrđivanje odgovornosti članova posade vazduhoplova, a izvor podataka mora da bude anonimna.

I. Odgovorna lica za rukovođenje i nadzor vazduhoplova

- a) operator vazduhoplova mora da imenuje lica koja su odgovorna za rukovođenje i nadzor:
 - letačkih poslova;
 - održavanja vazduhoplova;
 - obuke posade;
 - zemaljskih poslova;
 - praćenja usklađenosti sa standardima.

Operator vazduhoplova dužan je da imenuje odgovornog rukovodioca koji ima rukovodeća ovlašćenja i da obezbijedi da svi poslovi budu finansirani i izvršeni u skladu sa propisima.

Za odgovorna lica i odgovornog rukovodioca ne mogu da budu imenovana lica kojima je izrečena kazna za krivično djelo, privredni prestup ili za ponovljeni prekršaj u vazдушnom saobraćaju.

Ako je operator vazduhoplova zaposlio najviše 20 lica sa punim radnim vremenom, jednu ili više odgovornih funkcija može da obavlja odgovorni rukovodilac ako je to prihvatljivo za vazduhoplovne vlasti.

O promjenama odgovornog rukovodioca i odgovornih lica operator vazduhoplova dužan je da obavijesti najkasnije deset dana prije namjeravane promjene.

- b) stručno osoblje:

- 1) operator vazduhoplova mora da ima odgovarajući broj osoblja osposobljenog za planirane letačke i zemaljske poslove;
- 2) osoblje koje obavlja letačke poslove i zemaljske poslove mora da:

- i) bude odgovarajuće obučeno;
 - ii) pokaže da je sposobno za obavljanje svojih dužnosti;
 - iii) bude svjesno svojih dužnosti i odgovornosti i njihovog uticaja na korišćenje vazduhoplova.
- c) osoblje koje vrši nadzor:
- 1) broj osoblja koje vrši nadzor zavisi od organizacione strukture operatora vazduhoplova i ukupnog broja zaposlenih;
 - 2) dužnosti osoblja koje vrši nadzor moraju da budu propisane u operativnom priručniku;
 - 3) nadzor nad članovima posade i operativnim osobljem vrši lice koje ima odgovarajuće iskustvo i vještine propisane u operativnom priručniku.

J. Zahtjevi u pogledu opreme

Operator vazduhoplova mora da:

- a) obezbijedi opremu za zemaljsko opsluživanje vazduhoplova;
- b) održava opremu u glavnoj operativnoj bazi, shodno područjima u kojima leti i vrsti letova;
- c) obezbijedi odgovarajući radni prostor u svakoj operativnoj bazi koji je dovoljan osoblju za sigurno obavljanje poslova vezanih za letenje vazduhoplova, a naročito osoblju zemaljskih poslova, osoblju koje radi na poslovima operativne kontrole i osoblju koje arhivira podatke i planira posadu.

K. Uslovi u pogledu dokumentacije

- a) operator vazduhoplova, mora da izradi priručnike i druga dokumenta;
- b) operator vazduhoplova, mora bez odlaganja, da obezbijedi operativne instrukcije i druge informacije operativnom osoblju.

Odjeljak IV **Letačka posada**

A. Sastav letačke posade

- a) sastav i broj članova letačke posade određen je u priručniku za upravljanje vazduhoplovom (AFM—Aircraft Flight Manual) ili nekom drugom valjanom dokumentu vazduhoplova ili se određuje u zavisnosti od operativnih ograničenja vazduhoplova, a navodi se u operativnom priručniku;
- b) letačka posada, ako to zahtjeva vrsta leta, obuhvata dodatne članove čiji broj ne može da bude manji od broja koji je propisan u operativnom priručniku;
- c) članovi letačke posade moraju da imaju dozvolu i odgovarajuće ovlašćenje;
- d) član letačke posade, u toku leta, može da povjeri obavljanje svojih dužnosti drugom odgovarajuće osposobljenom članu letačke posade.

B. Određivanje vođe vazduhoplova

- a) operator vazduhoplova dužan je da za svaki let odredi vođu vazduhoplova;
- b) vođa vazduhoplova mora:
 - 1) da ima letačko iskustvo propisano u operativnom priručniku;
 - 2) a ako se radi o letenju balonom mora da:
 - i) posjeduje odgovarajuće znanje o ruti ili o oblasti u kojoj leti, o aerodromima, sredstvima i postupcima koji se koriste;
 - ii) je u posljednjih 12 mjeseci leteo na ruti ili u oblasti, da poznaje aerodrome, sredstva i postupke koje se koriste, ako se radi o pružanju usluga iz vazduha;
 - 3) da je u slučaju vazduhoplova sa više pilota, završio obuku za vođu vazduhoplova, u skladu sa programom obuke koji je naveden u operativnom priručniku.

C. Inženjer letač

Ako je u postupku certifikacije vazduhoplova predviđeno mjesto za inženjera letača, letačka posada obuhvata i inženjera letača koji je osposobljen u skladu sa propisom za obuku inženjera letača.

D. Koncept unaprjeđenja potencijala posade (Crew Resource Management- CRM)

- a) član višečlane letačke posade mora da završi odgovarajuću obuku u konceptu unaprjeđenja potencijala posade koja je navedena u operativnom priručniku osim ako se radi o letenju balonom;
- b) obuka u konceptu unaprjeđenja potencijala posade je sastavni dio obuke za tip vazduhoplova, prelazne obuke i obuke za vođu vazduhoplova osim ako se radi o letenju balonom.

E. Prelazna obuka

- a) član letačke posade, osim pilota balona, mora da završi prelaznu obuku ako:
 - 1) prelazi sa jednog na drugi tip ili klasu vazduhoplova za koji se zahtjeva obuka za sticanje ovlašćenja za letenje na drugom tipu ili klasi;
 - 2) je zasnovao radni odnos kod drugog operatora vazduhoplova;
- b) prelazna obuka obuhvata obuku za korišćenje opreme vazduhoplova.

F. Obuka za razlike i obuka upoznavanja

- a) član letačke posade mora da završi obuku za razlike ili obuku upoznavanja, ako je to utvrđeno u dozvolama pilota aviona, pilota helikoptera i inženjera letača, i ako se promijeni oprema ili postupci na tipovima ili varijantama vazduhoplova na kojima leti;
- b) program obuke za razlike i obuke upoznavanja propisani su u operativnom priručniku.

G. Periodična obuka

Član letačke posade mora da završi periodičnu obuku na vazduhoplovu i obuku na zemalji za tip ili varijantu vazduhoplova na kome leti, koja obuhvata i obuku za rukovanje sigurnosnom opremom i opremom koja se koristi u slučaju nužde.

H. Osposobljenost pilota da radi na bilo kom pilotskom sjedištu

Član letačke posade koji može da leti na bilo kom pilotskom sjedištu mora da završi odgovarajuću obuku i provjeru, po programu propisanom u operativnom priručniku.

I. Letenje na više od jednog tipa ili varijanti vazduhoplova

- a) član letačke posade koji leti na više od jednog tipa ili varijanti vazduhoplova mora da ispunio uslove propisane u ovom odjeljku za svaki tip, odnosno varijantu vazduhoplova, izuzev ako mu je odobrena primjena olakšica na osnovu prethodnih obuka, provjera i skorašnjeg iskustva;
- b) ako član posade leti na više od jednog tipa ili varijanti vazduhoplova, postupci i ograničenja u korišćenju vazduhoplova moraju da budu propisani u operativnom priručniku.

J. Sprovođenje obuke

Obuka se sprovodi:

- a) u skladu sa programom obuke propisanim u operativnom priručniku;
- b) u slučaju obuke koja se sprovodi u toku leta i obuke na uređaju za simuliranje leta, a uređaj za simuliranje leta mora da ima odgovarajuće uvjerenje o gradaciji izdato u skladu sa CS FSTD(A/H), a osoblje koje vrši obuku i sprovodi provjere mora da posjeduje ovlaštenje u skladu sa propisom o dozvolama pilota aviona, pilota helikoptera i inženjera letača.

K. Periodična obuka i provjera – provjera stručnosti koju vrši operator vazduhoplova

- a) član letačke posade dužan je da svake godine obavi provjeru stručnosti koja se odnosi na sprovođenje uobičajenih postupaka koju vrši operator vazduhoplova, vanrednih postupaka i postupaka u slučaju nužde, uključujući i posebne zahtjeve koji su sastavni dio operativnog priručnika;
- b) poseban značaj imaju letovi koje se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) i letovi koji se obavljaju noću;
- c) rok važenja provjere stručnosti je 12 mjeseci, računajući od kraja mjeseca u kome je provjera obavljena, a ako je provjera obavljena u posljednja tri mjeseca važenja prethodne provjere, rok važenja nove provjere teče od dana isticanja prethodne provjere.

Odjeljak V Tehničko osoblje

A. Oblast primjene

Uslovi koje mora da ispunjava tehničko osoblje koje učestvuje u pružanju usluga iz vazduha (u daljem tekstu: tehničko osoblje) i koje obavlja određene zadatke u vazduhoplovu.

Tehničko osoblje određuje operator vazduhoplova radi pružanja pomoći pilotu koji leti, ako se koristi posebna oprema koja je ugrađena u vazduhoplov.

B. Uslovi koje mora da ispunjava tehničko osoblje

Tehničko osoblje može da učestvuje u pružanju usluga iz vazduha ako:

- 1) ima više od 18 godina života;
- 2) je fizički i psihički sposobno za pružanje tih usluga;
- 3) je zdravstveno sposobno za pružanje tih usluga;
- 4) je završilo obuku navedenu u operativnom priručniku, propisanu u ovom odjeljku;
- 5) je obavljena provjera njegove stručnosti.

C. Osnovna obuka i obuka vezana za tip vazduhoplova

Tehničko osoblje, mora da:

- a) završi osnovnu obuku, uključujući odgovarajuću obuku za CRM;
- b) završi obuku u vazduhoplovu kojom se upoznaje sa:
 - 1) mjestom na kojem se nalazi sigurnosna oprema i oprema za preživljavanje, kao i sa upotrebom te opreme;
 - 2) postupanjem u uobičajenim situacijama i situacijama u slučaju nužde;
 - 3) opremom koja se koristi za obavljanje posebnih zadataka.

D. Obuka za tip vazduhoplova i obuka za razlike

Tehničko osoblje mora da završi:

- a) obuku za tip vazduhoplova koja uključuje odgovarajuću obuku za CRM, ako je zasnovalo radni odnos kod drugog operatora vazduhoplova ili ako promijeni tip ili klasu vazduhoplova;
- b) obuku za razlike ako se promijeni oprema vazduhoplova ili postupci koji se primjenjuju za odgovarajući tip ili varijantu vazduhoplova. Operator vazduhoplova mora da u operativnom priručniku propiše u kojim slučajevima je neophodna obuka za razlike.

E. Let za upoznavanje

Poslije završene obuke za tip vazduhoplova ili prelazne obuke, tehničko osoblje mora da prije nego što počne da obavlja dužnosti tehničkog osoblja prisustvuje na letu radi upoznavanja.

F. Periodična obuka

Tehničko osoblje dužno je da svake godine završi periodičnu obuku za tip vazduhoplova i za opremu koju koristi.

Obuka za CRM je sastavni dio periodične obuke.

Periodična obuka se sastoji od teorijske i praktične obuke.

G. Obuka za osvježanje znanja

Tehničko osoblje koje šest mjeseci nije obavljalo dužnosti na odgovarajućem tipu vazduhoplova dužno je da obavi obuku osvježenja znanja, u zavisnosti od tipa vazduhoplova i opreme koju koristi.

H. Provjera

Po završetku obuke, tehničko osoblje mora da obavi provjeru kojom se potvrđuje osposobljenost za postupanje u uobičajenim situacijama i postupanje u slučaju nužde.

Obuku i provjeru vrše osposobljena lica koja imaju potrebno iskustvo u pogledu obuke, odnosno provjere koju sprovode.

Odjeljak VI

Prava i dužnosti vođe vazduhoplova i članova posade

A. Prava i dužnosti vođe vazduhoplova

a) vođa vazduhoplova odgovoran je:

- 1) za postupanje u svim fazama leta;
- 2) za postupanje prema operativnim postupcima i listama provjere;
- 3) za odbijanje da obavi let ako utvrdi da postoje odstupanja od operativnih ograničenja iz propisa o osnovnim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja;
- 4) da, ako su mogućnosti članova posade za obavljanja njihovih dužnosti značajno smanjene usljed umora, bolesti ili nedostatka kiseonika, ne dozvoli da let započne ili da se nastavi poslije najbližeg odgovarajućeg aerodroma na koji može da sleti;
- 5) za ulazak lica koja nisu članovi posade u pilotsku kabinu ili, u slučaju balona, u odjeljak za pilota;
- 6) za let vazduhoplova čija oprema nije u ispravnom stanju, a let se obavlja u skladu sa listom odstupanja od konfiguracije (CDL-Configuration Deviation List) ili listom minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL-Minimum Equipment List);
- 7) za bilježenje podataka o korišćenju vazduhoplova i uočenim kvarovima na vazduhoplovu u tehničku knjigu vazduhoplova ili u nalogu za let.

b) vođa vazduhoplova može da odbije da preveze lice ili teret koji mogu da utiču na sigurnost vazduhoplova, a lica koja se u njemu nalaze može da iskrca, a teret da istovari;

c) vođa vazduhoplova mora, u što kraćem roku, da obavijesti pružaoca usluga u vazdušnom saobraćaju o postojanju opasnosti koja može da utiče na sigurnost leta drugog vazduhoplova;

d) izuzetno od podtačke a alineje 4 ove tačke, kada let obavlja višečlana posada, vođa vazduhoplova može da nastavi let poslije najbližeg odgovarajućeg aerodroma, ako su propisani postupci kojima se ublažavaju razlozi za nastanak umora, bolesti i nedostatak kiseonika;

e) vođa vazduhoplova mora da obezbijedi tokom kritičnih faza leta ili kada god je to neophodno radi sigurnosti, da svi članovi posade sjede na svojim mjestima i da ne preduzimaju nikakve aktivnosti osim onih neophodnih za siguran rad vazduhoplova;

f) vođa vazduhoplova je odgovoran da u interesu sigurnosti započne, nastavi, prekine ili skrene let.

BALONI

e) vođa balona je, pored propisanog u podt. a, b, c i d ove tačke, odgovoran:

- 1) za pretpoletno informisanje lica koja učestvuju u postupku naduvavanja, odnosno izduvavanja balona;
- 2) da obezbijedi da ni jedno lice ne puši u balonu ili u njegovoj neposrednoj blizini;
- 3) da obezbijedi da lica koja učestvuju u postupku naduvavanja ili izduvavanja balona nose odgovarajuću zaštitnu odjeću.

B. Dužnosti članova posade

a) dužnosti koje se odnose na sigurnost vazduhoplova i lica koja se u njemu nalaze, članovi posade moraju da obavljaju u skladu sa propisanim uslovima i uslovima iz operativnog priručnika;

- b) u kritičnim fazama leta članovi posade moraju da sjede na sjedištima koja su predviđena za posadu i moraju da preduzimaju postupke u cilju sigurnog odvijanja leta;
- c) članovi letačke posade moraju da budu vezani sigurnosnim pojasom dok sjede na sjedištima koja su previđena za letačku posadu;
- d) za komandama vazduhoplova, u toku leta, mora da bude bar jedan član letačke posade;
- e) član letačke i kabinske posade koji obavlja dužnosti člana posade kod više operatora vazduhoplova mora da:
 - 1) ispunjava propisane uslove u pogledu vremena letenja, radnog vremena i vremena odmora;
 - 2) obavijesti operatore vazduhoplova kod kojih obavlja dužnosti člana posade o vremenu letenja, radnom vremenu i vremenu odmora koje je ostvario kod drugog operatora vazduhoplova;
 - 3) vodi evidenciju o vremenu letenja, radnom vremenu i vremenu odmora koje je ostvario kod svih operatora vazduhoplova kod kojih radi, na propisan način;
 - 4) pokaže operatoru vazduhoplova, na njegov zahtjev, prije započinjanja letačke dužnosti, evidenciju o vremenu letenja, radnom vremenu i vremenu odmora;
- f) član posade ne smije da obavlja svoje dužnosti ako je umoran ili je u takvom psiho-fizičkom stanju da je nesposoban za njihovo pravilno obavljanje;
- g) član posade mora da obavijesti vođu vazduhoplova o:
 - 1) svakoj grešci, kvaru i neispravnosti opreme za koje smatra da bi mogli da utiču na plovidbenost vazduhoplova ili na sigurno obavljanje leta, uključujući i opremu koja se koristi u slučaju nužde;
 - 2) nezgodama koje su ugrozile ili su mogle da ugroze sigurnost leta vazduhoplova.

C. Korišćenje istog jezika

Članovi posade moraju da komuniciraju na istom jeziku.

D. Prevoz opasnih materija

- a) prevoz opasnih materija vazdušnim putem obavlja se u skladu sa važećim izdanjem Tehničkih instrukcija koji se neposredno primjenjuju;
- b) opasne materije može da prevozi samo operator vazduhoplova koji posjeduje odobrenje izdato u skladu sa operacijama koje zahtijevaju posebno odobrenje za prevoz opasnih materija, osim ako:
 - 1) opasna materija koja se prevozi nije predmet Tehničkih instrukcija;
 - 2) je opasna materija sastavni dio vazduhoplova ili je dio opreme koja mora da se nalazi u vazduhoplovu;
 - 3) se prisustvo opasne materije u vazduhoplovu zahtijeva za posebne svrhe;
 - 4) opasnu materiju nose lica koja se nalaze u vazduhoplovu, u skladu sa Tehničkim instrukcijama;
 - 5) se opasna materija nalazi u prtljagu koji se prevozi odvojeno od njegovog vlasnika.
- c) operator vazduhoplova dužan je da preduzme neophodne mjere predostrožnosti kako bi spriječio prevoz opasne materije;
- d) operator vazduhoplova mora, bez odlaganja, ukoliko se desila nesreća ili nezgoda da, u skladu sa Tehničkim instrukcijama, podnese prijavu o:
 - 1) nezgodi i nesreći koje su izazvane prisustvom opasne materije u vazduhoplovu;
 - 2) neprijavljenoj ili pogrešno prijavljenoj opasnoj materiji koja je otkrivena u teretu koji se prevozi vazduhoplovom;
- e) operator vazduhoplova mora da osoblju obezbijedi dostupnost potrebnih informacija čime im omogućava da izvršavaju svoje obaveze, u skladu sa Tehničkim instrukcijama;
- f) operator vazduhoplova mora da obezbijedi davanje obavještenja sa podacima o prevozu opasne materije na mjestima za prijem tereta u skladu sa Tehničkim instrukcijama.

Odjeljak VII Operativni postupci

A. Led i drugi kontaminirajući materijal

- a) u trenutku započinjanja leta na spoljašnjim površinama vazduhoplova ne smiju da budu naslaga leda i drugih kontaminirajućih materijala koji mogu negativno da utiču na performanse vazduhoplova ili na njegovu upravljivost;
- b) operator vazduhoplova mora da primjenjuje postupke odleđivanja na zemlji, kao i postupke kojima se sprječava zaleđivanje ako, na osnovu pregleda površine vazduhoplova i vremenskih uslova, smatra da je to neophodno.

B. Simuliranje vanrednih situacija u toku leta

Operator vazduhoplova, dok pruža određenu uslugu za koju je ovlašćen, ne smije u cilju obuke da simulira vanredne postupke i postupke u slučaju nužde i ne smije da koristi vještački stvorene instrumentalne meteorološke uslove.

C. Prevoz lica

vazduhoplovi

- a) u dijelu vazduhoplova koji nije namenjen za smještaj lica ne smije da se nalazi ni jedno lice, osim ako je to neophodno radi sprovođenja postupaka kojima se ostvaruje sigurnost vazduhoplova, životinja ili tereta koji se nalaze u njemu.

avioni i helikopteri

- b) lica koja se prevoze moraju da budu smještena tako da, u slučaju brzog napuštanja aviona, odnosno helikoptera, ne otežavaju brzo napuštanje i mogu da pomognu članovima posade i drugim licima pri brzom napuštanju aviona, odnosno helikoptera;
- c) prije i u toku rulanja, polijetanja i slijetanja i kad god smatra da je to u interesu sigurnosti, vođa vazduhoplova, dužan je da omogući da lica u avionu ili helikopteru sjede na sjedištima na kojima je ugrađen sigurnosni pojas i rameni dio, osim kada iskaču padobranaci;

helikopteri

d) operator vazduhoplova koji koristi helikopter mora da odredi sjedišta na koja mogu da se smjeste jedno odraslo lice i jedno dijete do dvije godine starosti, koje je vezano dodatnom vezom (sigurnosni pojas).

D. Informisanje lica u vazduhoplovu

Lica u vazduhoplovu moraju da budu informisana o tome gdje se nalaze izlazi za slučaj nužde i da budu upoznata sa načinom njihove upotrebe, kao i načinom upotrebe sigurnosne opreme i opreme koja se koristi u nuždi.

E. Obezbjedivanje kabine i bifea vazduhoplova

a) prije i u toku taksiranja, polijetanja i slijetanja vazduhoplova svi izlazi i putevi prema izlazu moraju da budu prohodni;
b) prije i u toku taksiranja, polijetanja i slijetanja vazduhoplova i kad god je to potrebno radi sigurnosti leta, vođa vazduhoplova dužan je da obezbijedi da oprema bifea i teret koji se nalaze u kabini vazduhoplova budu smješteni tako da njihov položaj ne može da se promjeni, osim ako se radi o helikopteru, i ako to odobri vođa vazduhoplova.

F. Prenosivi elektronski uređaji

U vazduhoplovu ne smiju da se koriste prenosivi elektronski uređaji koji mogu da utiču na performanse vazduhoplova i na rad opreme vazduhoplova.

G. Rulanje aviona

Avion može da rula po manevarskim površinama aerodroma ako je lice koje se nalazi za komandama osposobljeno za taksiranje.

H. Pokretanje rotora

Rotor helikoptera može, u cilju obavljanja leta, da pokrene samo osposobljeni pilot koji se nalazi za komandama helikoptera.

I. Upotreba aerodroma

Operator vazduhoplova može da koristi aerodrom koji odgovara tipu vazduhoplova i vrsti leta.

J. Operativni minimumi za letove koji se obavljaju po pravilima za vizuelno letenje (Visual Flight Rules)

a) letovi koji se obavljaju po pravilima za vizuelno letenje (u daljem tekstu: VFR) obavljaju se u skladu sa vrijednostima iz Tabele 1 ove tačke.

Tabela 1 – Minimalne vrijednosti vidljivosti za letove koji se obavljaju po VFR-u

Klasa vazdušnog prostora	A, B, C, D i E*	F	G
		Preko 900m (3000ft) AMSL ili preko 300 m (1000 ft) iznad terena, u zavisnosti šta je veće	Do 900m (3000ft) AMSL ili 300 m (1000 ft) iznad terena, u zavisnosti šta je veće
Rastojanje do oblaka	1500 m horizontalno 300 m (1000 ft) vertikalno		Van oblaka i stalno vidljiv sa zemlje
Vidljivost neophodna za obavljanje leta	8000 m ili preko 3050 m AMSL 5000 m ispod 3050 m (10000 ft) AMSL**		5000 m***

* minimalne vrijednosti za vizuelne meteorološke uslove (Visual Meteorological Conditions) za klasu A vazdušnog prostora su date kao smjernice i ne utiču na prihvatanje letova koji se obavljaju po VFR-u u klasi A vazdušnog prostora;

** ako je prelazna visina niža od 3050 m (10000ft -10000 stopa) iznad srednjeg nivoa mora (AMSL-Above Mean Sea Level) nivo leta 100 (FL100- Flight Level 100) odgovara visini od 10000 ft;

*** vidjeti podtačku C alineju 1 ove tačke.

b) let koji se obavlja po VFR-u pod posebnim uslovima ne smije da započne ako je vidljivost manja od 3000 m i ne smije da se obavlja ako je vidljivost manja od 1500 m.

HELIKOPTERI

c) helikopter može da leti ako je vidljivost veća od:

1) 1500 m, ako se let obavlja u toku dana, izuzetno, ako helikopter vrši manevar u blizini zemlje u kraćem vremenskom periodu, pri brzini koja omogućava da pilot na vrijeme vidi ostali saobraćaj koji se nalazi u njegovoj blizini i druge prepreke kako bi mogao da izbjegne sudar, vidljivost može da iznosi 800 m;

2) 5000 m, ako se let obavlja u toku noći;

d) ako se u vazdušnom prostoru klase G leti između dva heliodroma koji se nalaze na rastojanju do 10 nautičkih milja (NM), iznad vodene površine, letovi koji se obavljaju po VFR-u obavljaju se u skladu sa uslovima iz Tabele 2 ove tačke .

Tabela 2 – Minimalne vrijednosti vidljivosti neophodne za letenje između heliodroma koji se nalaze u klasi G vazdušnog prostora

	Dan		Noć	
	Visina*	Vidljivost	Visina*	Vidljivost
Let sa jednim pilotom	300 ft	3000 m	500 ft	5000 m
Let sa dva pilota	300 ft	2000 m**	500 ft	5000 m***

* Visina baze oblaka mora da je takva da se let na navedenoj visini obavi tako da helikopter ne ulazi u oblak;

** helikopteri mogu da lete ako je vidljivost ispod 800 m, a aerodrom/heliodrom određišta, odnosno aerodrom/heliodrom na ruti je stalno vidljiv;

*** helikopteri mogu da lete ako je vidljivost ispod 1500 m, a aerodrom/heliodrom određišta, odnosno aerodrom/heliodrom na ruti je stalno vidljiv.

K. Operativni minimumi za letove koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR-Instrument Flight Rules)

a) operator vazduhoplova je dužan da odredi operativni minimum za svaki aerodrom sa koga polijeće, aerodrom određišta i alternativni aerodrom, operativni minimum mora da bude veći od minimuma koji je odredila država na čiji se teritoriji nalazi aerodrom, izuzetno, vazduhoplovna vlast države na čijoj teritoriji se nalazi aerodrom može da odobri korišćenje manjeg minimuma;

b) operator vazduhoplova mora da koristi veći operativni minimum aerodroma od minimuma iz podtačke a ove tačke ako to zahtjeva nadležni organ države na čijoj teritoriji se nalazi aerodrom;

c) operativni minimumi za prilaz i slijetanje koriste se ako:

- 1) je neophodna oprema na zemlji ispravna;
- 2) je neophodna oprema vazduhoplova ispravna;
- 3) su ispunjeni zahtjevi koji se odnose na performanse vazduhoplova;
- 4) je posada osposobljena za određenu vrstu prilaza i slijetanja.

d) pri određivanju operativnih minimuma aerodroma za prilaz i slijetanje, operator vazduhoplova mora da uzme u obzir:

- 1) performanse i karakteristike vazduhoplova;
- 2) sastav, osposobljenost i iskustvo letačke posade;
- 3) dimenzije i karakteristike područja završnog prilaza i polijetanja za određenu poletno-sletnu stazu;
- 4) podatak o tome da li su dostupna i odgovarajuća vizuelna sredstva ili sredstva neophodna za instrumentalni prilaz na zemlji i osobine tih sredstava;
- 5) opremu vazduhoplova koja se koristi za navigaciju i kontrolu putanje leta u polijetanju, prilazu, ravanju, slijetanju, rotaciji i neuspjehom prilazu;
- 6) mogućnost nadvišavanja prepreka u prilazu, neuspjehom prilazu i području penjanja u vanrednim situacijama;
- 7) visinu koja je neophodna za sigurno nadvišavanje prepreka pri instrumentalnom prilazu;
- 8) način na koji se određuju i izražavaju meteorološki podaci;
- 9) način izvođenja završnog prilaza.

K1. Izbor alternativnog aerodroma

ALTERNATIVNI AERODROM ZA AERODROM POLIJETANJA

AVIONI

a) alternativni aerodrom za aerodrom polijetanja mora da bude naveden u planu leta, za IFR letove, ako su vremenski uslovi na aerodromu polijetanja na granici ili ispod granice operativnog minimuma za slijetanje na aerodrom ili ako povratak na aerodrom polijetanja nije moguć iz drugih razloga;

b) alternativni aerodrom za aerodrom polijetanja može da se nalazi na rastojanju od aerodroma polijetanja koje avion pređe za:

- 1) jedan sat leta, pri brzini krstarenja sa jednim motorom – za avione sa dva motora;
- 2) dva sata leta, pri brzini krstarenja sa jednim neispravnim motorom – za avione sa tri i više motora;

c) za aerodrom koji je određen kao alternativni aerodrom za aerodrom polijetanja neophodno je da meteorološke informacije ukazuju da će u vrijeme u kojem je planirano njegovo korišćenje uslovi na njemu biti na granici operativnog minimuma za slijetanje određenog za taj aerodrom, ili bolji.

ALTERNATIVNI AERODROM ZA AERODROM ODREDIŠTA

d) za letove koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) mora da bude određen najmanje jedan alternativni aerodrom za aerodrom određišta koji mora da bude naveden u planu leta, osim:

- 1) za avione, ako trajanje leta i dostupne meteorološke informacije ukazuju da u očekivano vrijeme dolaska na aerodrom određišta, kao i u određeno vrijeme prije i poslije planiranog vremena slijetanja, prilaz i slijetanje mogu da se obave po VFR-u;
- 2) za helikoptere, ako meteorološke informacije koje su dostupne dva sata prije i dva sata poslije planiranog slijetanja, ukazuju da:
 - (i) je baza oblaka najmanje 130m (400ft) iznad minimalne vrijednosti za instrumentalni prilaz;
 - (ii) je vidljivost najmanje 1500m veća od minimalne vrijednosti, u zavisnosti od postupka koji se primjenjuje;
- 3) ako je mjesto na koje se planira slijetanje izolovano:
 - (i) ne postoji odgovarajući alternativni aerodrom;
 - (ii) je postupak instrumentalnog prilaza određen za aerodrom koji je planiran za slijetanje;
 - (iii) za avione, važeće meteorološke informacije koje su dostupne dva sata prije i dva sata poslije planiranog vremena slijetanja, ukazuju da:
 - a) je baza oblaka najmanje 300m (1000 ft) iznad minimuma koji je određen za instrumentalni prilaz;
 - b) je vidljivost najmanje 5500m ili 4000m veća od minimuma koji je određen u skladu sa postupkom za određivanje operativnog minimuma aerodroma;

iv) za helikoptere, ako je određena tačka poslije koje nema povratka (PNR-Point of no Return) za aerodrom odredišta koji se nalazi na kopnu.

L. Postupci odlaska i prilaza

a) operator vazduhoplova mora da primjenjuje postupke pri odlasku i prilazu poletno sletnoj stazi koje je propisala država na čijoj teritoriji se nalazi aerodrom, osim ako je ta država odobrila primjenu drugih postupaka;

b) vođa vazduhoplova može da prihvati odobrenje kontrole letenja da odstupi od objavljenog postupka u dolasku ili u odlasku, ako se pri tome nadvišavaju prepreke prema uslovima u kojima se leti, a završni prilaz mora da se izvede po VFR-u ili u skladu sa objavljenim postupcima za prilaz.

M. Smanjenje buke

Operativni postupci se propisuju uzimajući u obzir mogućnosti za smanjenje buke.

N. Minimalne visine za nadvišavanje terena–letovi koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR)

Visina leta vazduhoplova koji leti po pravilima za instrumentalno letenje (u daljem tekstu: IFR) mora da bude takva da omogućava nadvišavanje terena.

P. Minimalne visine leta

Vazduhoplov ne smije da leti na visinama koje su niže od minimalnih visina koje je propisao nadležni organ države u čijem vazдушnom prostoru se leti, osim u slučaju:

a) polijetanja i slijetanja;

b) pokaznog leta na kojem se snižavanje visine vrši u skladu sa postupcima koje je propisala ta država, a operator vazduhoplova demonstrira da letenje na tim visinama ne stvara opasnost za lica ili imovinu koji se nalaze na zemlji.

Za vrijeme leta vazduhoplova koji se koristi za izbacivanje hemijskih sredstava vođa vazduhoplova mora da postupa u skladu sa odredbama ovog pravilnika, a naročito:

1) da visina leta ne bude manja od 90m iznad najviše prepreke na terenu koja se nalazi u poluprečniku od 100m od vazduhoplova i da se zaokreti sa nagibom većim od 30 stepeni ne vrše na visini manjoj od 90m;

2) da visina leta prilikom izbacivanja hemijskih sredstava ne bude manja od 1m danju, odnosno 20m noću, računajući rastojanje između najviše tačke biljnih kultura ili prepreke u biljnim kulturama koja se nadleće i najniže tačke vazduhoplova;

3) da najmanja brzina u letu (osim polijetanja i slijetanja) bude za 25 procenata veća od propisanog gubitka brzine vazduhoplova, uzimajući u obzir opterećenost i nagib vazduhoplova;

4) da najveća brzina u letu bude takva da opterećenje vazduhoplova pri najkritičnijem manevru ne prelazi 80 procenata maksimalno dozvoljenog opterećenja vazduhoplova.

Q. Rute i područja letenja

Let mora da se obavlja u skladu sa ograničenjima koja se odnose na rute ili područja u kojima se leti, a koje je odredila država u čijem se vazдушnom prostoru leti.

R. Meteorološki uslovi

a) vođa vazduhoplova ne smije da započne ili da nastavi let po VFR-u, osim ako posljednje dostupne meteorološke informacije ukazuju da će vremenski uslovi duž rute i na aerodromu slijetanja, u određeno vrijeme biti na granici za letenje po VFR-u ili iznad nje;

b) letovi koji se obavljaju po IFR-u mogu da započnu ili da se nastave ka aerodromu odredišta, ako posljednje dostupne meteorološke informacije ukazuju da će, u trenutku slijetanja, vremenski uslovi na aerodromu odredišta, ili na bar jednom alternativnom aerodromu za aerodrom odredišta, biti na granici operativnih minimuma ili iznad nje.

S. Uslovi za polijetanje

Prije polijetanja, vođa vazduhoplova je dužan da provjeri:

a) za vazduhoplove sa motorom, dostupne informacije o vremenskim uslovima na aerodromu i uslove na poletno-sletnoj stazi, odnosno području završnog prilaza i polijetanja koji se koriste u cilju sigurnog polijetanja i odleta;

b) da vidljivost duž poletno-sletne staze (RVR-Runway Visual Range) i baza oblaka u pravcu polijetanja budu jednake ili veće od primjenjivih operativnih minimuma.

T. Uslovi za prilaz i slijetanje

Prije započinjanja prilaza u cilju slijetanja, za vazduhoplov sa motorom, vođa vazduhoplova na osnovu informacija koje su mu dostupne, mora da provjeri da li vrijeme na aerodromu, uslovi na poletno-sletnoj stazi, odnosno području završnog prilaza i polijetanja koji su planirani za upotrebu, utiču na siguran prilaz, slijetanje ili neuspjeli prilaz, imajući u vidu podatke o performansama vazduhoplova navedene u priručniku za upravljanje vazduhoplovom (AFM-Air Flight Manual) i u operativnom priručniku.

U. Započinjanje i nastavak prilaza

a) instrumentalni prilaz može da se nastavi na visini ispod 1000ft iznad aerodroma u toku završnog prilaza, ako je objavljena vidljivost duž poletno-sletne staze (RVR) na primjenjivom minimumu koji se odnosi na poletno-sletnu stazu ili iznad njega;

- b) ako je poslije prolaska visine od 1000 ft iznad aerodroma u toku završnog prilaza, vidljivost duž poletno-sletne staze (RVR) manja od primjenjivog minimuma, prilaz može da se nastavi do visine odluke (DA/H) ili minimalne visine odluke (MDA/H);
- c) prilaz može da se nastavi ispod visine odluke (DA/H) ili minimalne visine odluke (MDA/H) i da se završi slijetanjem, ako na tim visinama pilot uoči i stalno vidi, bar jedan od sljedećih vizuelnih orijentira za poletno-sletnu stazu na koju slijeće:
- 1) djelove sistema prilaznih svjetlosnih sredstava;
 - 2) prag poletno-sletne staze;
 - 3) oznake praga poletno-sletne staze;
 - 4) svjetla praga poletno-sletne staze;
 - 5) svjetla oznake praga poletno-sletne staze.

V. Gorivo i mazivo

- a) za letove koji se obavljaju po pravilima za vizuelno letenje (VFR) i za letove koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) mora da bude obezbijedena određena količina rezervnog goriva u skladu sa propisom o osnovnim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja;

BALONI

- b) za letove koji se obavljaju po pravilima za vizuelno letenje (VFR) rezervna količina goriva mora da bude dovoljna za najmanje 30 minuta leta;

AVIONI

- c) avioni koji polijeću i slijeću na isti aerodrom i lete na rastojanju od 50nm od tog aerodroma, rezervna količina goriva za letove koji se obavljaju po pravilima za vizuelno letenje (VFR) ne smije da bude manja od količine goriva koja je potrebna za:
- 1) 30 minuta leta na uobičajenoj visini krstarenja u toku dana;
 - 2) 45 minuta leta na uobičajenoj visini krstarenja u toku noći;

- d) za letove koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) količina rezervnog goriva mora da bude dovoljna:
- 1) za let do aerodroma na koji je planirano slijetanje, a zatim za let u trajanju od 45 minuta, na uobičajenoj visini krstarenja, ako se ne zahtjeva alternativni aerodrom ili nema odgovarajućeg alternativnog aerodroma (npr. aerodrom je izolovan i ne postoji odgovarajući alternativni aerodrom);
 - 2) ako se zahtjeva alternativni aerodrom, za let do aerodroma na koji je planirano slijetanje, prilaz i postupak neuspjelog prilaza i poslije toga:
 - i) za let do određenog alternativnog aerodroma;
 - ii) za let od najmanje 45 minuta na uobičajenoj visini krstarenja.

HELIKOPTERI

- e) helikopteri koji polijeću i slijeću na isti aerodrom, a koji lete na rastojanju od 50nm od aerodroma, za letove koji se obavljaju po pravilima za vizuelno letenje (VFR) rezervna količina goriva mora da bude dovoljna za najmanje 20 minuta leta pri brzini kojom se ostvaruje najbolji dolet;
- f) za letove koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) količina goriva u helikopteru mora da bude dovoljna za:
- 1) let do aerodroma, na koji je planirano slijetanje i poslije toga za let u trajanju od 30 minuta, pri brzini čekanja na visini od 450m (1500 ft) iznad aerodroma odredišta, u uslovima standardne temperature, kao i za prilaz i slijetanje, ako se ne zahtjeva alternativni aerodrom ili ne postoji odgovarajući alternativni aerodrom (npr. kada je aerodrom, izolovan i ne postoji odgovarajući alternativni aerodrom);
 - 2) ako se zahtjeva alternativni aerodrom, prilaz i za neuspjeli prilaz na aerodrom, na koji se slijeće i poslije toga za:
 - i) let do određenog alternativnog aerodroma;
 - ii) let u trajanju od 30 minuta, pri brzini čekanja, na visini od 450m (1500 ft) iznad alternativnog aerodroma, u uslovima standardne temperature, kao i za prilaz i slijetanje.

W. Dopuna goriva ako se lica ukrcavaju ili iskrcavaju iz vazduhoplova ili se nalaze u vazduhoplovu

- a) dopuna goriva u rezervoar balona ne smije da se vrši ako se lica ukrcavaju, iskrcavaju ili ako se nalaze u balonu;
- b) dopuna goriva u rezervoare drugih vazduhoplova ne smije da se vrši ako se lica ukrcavaju ili iskrcavaju ili ako se nalaze u vazduhoplovu, osim:
- 1) ako se vrši pod nadzorom vođe vazduhoplova ili drugog stručnog lica koje je spremno da započne i vodi postupak brzog napuštanja vazduhoplova;
 - 2) ako u slučaju pružanja usluga iz vazduha mora da bude uspostavljena i da se održava dvosmjerna komunikacija između stručnog lica koje nadgleda dopunu goriva i vođe vazduhoplova ili drugog stručno osposobljenog lica.

X. Provjera količine goriva u toku leta

- a) operater vazduhoplova mora da obezbijedi provjere količine goriva u toku leta i da te količine ravnomjerno rasporedi;
- b) vođa vazduhoplova mora provjeravati u redovnim intervalima da količina upotrebljivog goriva u letu nije manja od količine goriva potrebnog da se let nastavi, sa planiranom rezervom goriva kao što se zahtjeva u tački V ovog odjeljka, do meteorološki dostupnog aerodroma ili operativnog mjesta.

Y. Operativna ograničenja – baloni

- a) slijetanje balonom u toku noći nije dozvoljeno, osim u slučaju nužde;
- b) balon može da poleti noću, ako je obezbijedena dovoljna količina goriva za slijetanje koje će se obaviti u toku dana.

Z. Opažanje blizine zemlje

Ako je opažena blizina zemlje, pilot koji leti mora odmah da preduzme postupke za siguran nastavak leta.

Č. Skladištenje prtljaga i tereta

Operator vazduhoplova mora da utvrdi procedure kojima se obezbijuje da :

- 1) se unosi samo ručni prtljag koji se može adekvatno i bezbjedno odložiti u putničku kabinu; i
- 2) sav prtljag i teret na vazduhoplovu koji bi mogli da prouzrokuju povrede i štetu ili da blokiraju izlaze i prolaze ako u toku leta dođe do njihovog nenamjernog pomjeranja, budu smješteni u pregrade koje su napravljene tako da spriječi njegovo pomjeranje.

Ž. Upotreba slušalice sa mikrofonom

- a) član letačke posade koji mora da bude prisutan u pilotskoj kabini mora da nosi slušalice sa mikrofonom ili sličnim uređajima a slušalice sa mikrofonom se moraju koristiti kao primarni uređaj za razgovor sa pružaocem usluga u vazdušnom saobraćaju (ATS):
 - 1) na zemlji:
 - i) kad dobija ATC dozvolu za odlazak glasovnom komunikacijom; i
 - ii) kad su motori u radu;
 - 2) u toku leta:
 - i) ispod prelazne visine, ili
 - ii) ispod 10000 ft, u zavisnosti šta je veće, i
 - iii) kad god vođa vazduhoplova smatra potrebnim.
- b) u zavisnosti od uslova navedenih u potački a ove tačke, mikrofoni ili drugi odgovarajući uređaji mora da bude na mjestu koje omogućava obavljanje dvosmjerne komunikacije.

Ž. Pušenje u vazduhoplovu

Vođa vazduhoplova je dužan da obezbijedi da se u vazduhoplovu ne puši:

- a) ako to smatra potrebnim u interesu sigurnosti;
- b) tokom dopune goriva;
- c) ako je vazduhoplov na zemlji, osim ako je to posebno odobreno u skladu sa postupcima propisanim u operativnom priručniku;
- d) izvan prostora određenih za pušenje, u prolazima i toaletima;
- e) u teretnim odjeljcima i u drugim dijelovima u kojima se prevozi teret, a koja nije smještena u kontejnere koji su otporni na plamen ili nijesu pokriveni pokrivačima otpornim na plamen;
- f) u dijelovima kabine gde postoji ili se vrši snabdijevanje kiseonikom.

Odjeljak VIII

Performanse i operativna ograničenja vazduhoplova

A. Operativna ograničenja

- a) u svakoj fazi leta položaj težišta vazduhoplova, osim balona, opterećenje i masa moraju da budu u granicama koje su određene u priručniku za upravljanje vazduhoplovom (AFM);
- b) vazduhoplov mora da se koristi u skladu sa ograničenjima u pogledu buke.

B. Mjerenje mase vazduhoplova

- a) položaj težišta, izuzev balona, i masa vazduhoplova, utvrđuje se stvarnim mjerenjem prije nego što vazduhoplov počne da se koristi;
- b) uticaj modifikacija i popravki na masu i položaj težišta mora da bude dokumentovan a ako uticaj modifikacija na masu i položaj težišta vazduhoplova nije dokumentovan, masa vazduhoplova mora naknadno da se odredi;
- c) masa i položaj težišta složenog motornog vazduhoplova koji se koristi za pružanje usluga iz vazduha određuje se stvarnim mjerenjem u periodu od:
 - 1) najviše četiri godine, ako se koristi masa za svaki vazduhoplov pojedinačno;
 - 2) najmanje jednom u devet godina, ako se koristi masa za flotu vazduhoplova;
- d) mjerenje mase vrši proizvođač vazduhoplova ili organizacija za održavanje vazduhoplova koja je odobrena u skladu sa propisom o obezbijedivanju kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji se bave ovim poslovima.

C. Određivanje mase i položaja težišta vazduhoplova – vazduhoplovi koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha

VAZDUHOPLOVI KOJI SE KORISTE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

- a) operator vazduhoplova koji koristi vazduhoplov za pružanje usluga iz vazduha mora da odredi masu i položaj težišta vazduhoplova koje obuhvata:
 - 1) određivanje suve operativne mase vazduhoplova i odgovarajućeg položaja težišta;
 - 2) određivanje mase tereta koji se prevozi;

- 3) određivanje mase goriva u vazduhoplovu;
 - 4) određivanje opterećenja vazduhoplova koje mora da bude pod nadzorom stručno osposobljenog osoblja;
 - 5) raspored tereta u vazduhoplovu;
 - 6) određivanje mase na polijetanju i slijetanju i mase vazduhoplova bez goriva;
 - 7) položaj težišta vazduhoplova;
 - 8) izradu i čuvanje dokumentacije.
- b) dokument o masi i položaju težišta vazduhoplova koji je izrađen elektronskim putem mora da bude takav da članovi letачke posade mogu da ga umnožavaju;
- c) dokumentacija koja se koristi za određivanje mase i položaja težišta vazduhoplova mora da se pripremi prije leta i mora da sadrži podatak o količini i masi tereta i njegovom rasporedu u vazduhoplovu.

D. Performanse vazduhoplova

- a) vazduhoplov može da se koristi ako njegove performanse odgovaraju vrsti leta, ograničenjima koja su u vezi sa letom, vazdušnom prostorom u kome se leti ili aerodromu sa kog se polijeće, odnosno slijeće, uzimajući u obzir preciznost navigacionih karata koje se koriste;
- b) izuzetno u cilju polijetanja i slijetanja na odobreni aerodrom, vazduhoplov može da leti iznad gradova i naseljenih mjesta ili iznad otvorenih skupova lica samo ako, u slučaju otkaza pogonske grupe, može sigurno da sleti, bez opasnosti za lica koja se nalaze u njemu, kao i za lica koja se nalaze na zemlji.

E. Polijetanje – avioni kojima se pružaju usluge iz vazduha

AVIONI KOJIMA SE PRUŽAJU USLUGE IZ VAZDUHA

- a) za određivanje maksimalne mase aviona na polijetanju, uzima se u obzir:
- 1) dužina poletno-sletne staze neophodne za polijetanje aviona, koja ne smije da bude duža od raspoložive dužine poletno-sletne staze neophodne za polijetanje, uključujući dužinu pretpolja koje nije duže od polovine raspoložive dužine zaleta;
 - 2) dužina zaleta ne smije da bude duža od raspoložive dužine zaleta;
 - 3) jedinstvena vrijednost brzine V1 mora da se koristi u slučaju prekinutog polijetanja i nastavljenog polijetanja;
 - 4) da na mokroj ili kontaminiranoj poletno-sletnoj stazi, masa na polijetanju ne smije da bude veća od mase na polijetanju na suvoj poletno-sletnoj stazi, pod istim uslovima.

SLOŽENI MOTORNI AVIONI

- b) u slučaju otkaza kritičnog motora u toku polijetanja, složeni motorni avion mora da ima mogućnost da prekine polijetanje i da se zaustavi na poletno-sletnoj stazi ili, u slučaju višemotornih aviona, da nastavi polijetanje i nadvisi prepreke koje se nalaze na putanji sa propisanim rastojanjem, ispunjavajući zahtjeve iz tačke F ovog odjeljka.

F. Otkaz kritičnog motora na ruti – složeni motorni vazduhoplov

U slučaju otkaza kritičnog motora na ruti, višemotorni vazduhoplov mora da ima mogućnost da nastavi let do aerodroma, na visini koja mora da bude veća od propisane minimalne visine kojom se nadvišavaju prepreke.

G. Slijetanje – složeni motorni avioni

Poslije propisanog nadvišavanja prepreka na prilaznoj putanji, avion mora da sleti i da se zaustavi na raspoloživoj dužini poletno-sletne staze za zaustavljanje a avioni koji slijeću na vodu moraju da slete zadovoljavajuće malom brzinom, odstupanja su moguća u pogledu očekivanih izmjena tehnike prilaza i slijetanja, ukoliko nijesu uzeta u obzir pri određivanju performansi vazduhoplova.

Odjeljak IX Instrumenti, podaci i oprema

A. Instrumenti i oprema

- a) vazduhoplov mora da bude opremljen instrumentima koji letачkoj posadi omogućavaju da:
- 1) kontroliše, ili u slučaju balona, odredi putanju leta;
 - 2) izvodi potrebne manevre;
 - 3) prati operativna ograničenja u očekivanim operativnim uslovima.

ODOBRENA I NEODOBRENA OPREMA

b) oprema i instrumenti iz ovog odjeljka moraju da budu odobreni, osim opreme i instrumenata iz podtačke c ove tačke koji su ugrađeni u vazduhoplov u skladu sa propisom o certifikaciji vazduhoplova i drugih vazduhoplovnih proizvoda, djelovi i uređaji u oblasti plovidbenosti i zaštite životne sredine i izdavanje dozvola za obavljanje vazduhoplovno-tehničke djelatnosti organizacijama za proizvodnju i projektovanje;

c) oprema i instrumenti iz ovog odjeljka, a koji ne moraju da budu odobreni u skladu sa propisom o certifikaciji vazduhoplova i drugih vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja u oblasti plovidbenosti i zaštite životne sredine i o izdavanju dozvola za obavljanje vazduhoplovno-tehničke djelatnosti organizacijama za proizvodnju i projektovanje, kao i oprema koja se ne zahtjeva ovim pravilnikom, a koja se nalazi u vazduhoplovu i koristi se u toku leta, mora da ispunjava sljedeće zahtjeve:

- 1) da podaci koji se odnose na tu opremu i instrumente ili druge pomoćne uređaje, letачka posada ne može da koristi u cilju ispunjenja uslova propisanih u podtački a ove tačke;
- 2) oprema ne smije da ima uticaj na plovidbenost vazduhoplova, čak i u slučaju njenog otkaza ili kvara.

DOSTUPNOST I POLOŽAJ INSTRUMENTATA I OPREME

- d) oprema i instrumenti koje koriste članovi posade moraju da budu lako dostupni i upotrebljivi sa sjedišta na kojima sjede u toku leta;
- e) oprema i instrumenti koje koriste članovi posade vazduhoplova moraju da budu postavljeni tako da član posade, sa sjedišta na kojem sjedi može lako da vidi oznake na njima, uz najmanju promjenu položaja tijela i pravca gledanja u odnosu na smjer leta;
- f) oprema koja se koristi u slučaju nužde, mora da bude lako dostupna za trenutnu upotrebu.

B. Oprema vazduhoplova

AVIONI I HELIKOPTERI

- a) avioni i helikopteri moraju da budu opremljeni:
 - 1) najmanje jednim ručnim aparatom za gašenje požara:
 - i) u pilotska kabini,
 - ii) u svim djelovima u kojem se prevoze lica, a koji je odvojen od pilotske kabine;
 - 2) sjedištima ili ležajima za svako lice starije od dvije godine;
 - 3) sigurnosnim pojasom za svako sjedište i za svaki ležaj;
 - 4) dodatnim sigurnosnim pojasom za svako lice koje je mlađe od dvije godine;
 - 5) rezervnim električnim osiguračima neophodne jačine za zaštitu strujnog kola, za zamjenu onih osigurača koji su dostupni u toku leta.
- b) vrsta i količina sredstva u aparatima za gašenje požara mora da odgovara vrsti požara, a određuje se na osnovu vrste požara koji najčešće može da se pojavi u dijelu u kome se aparat koristi i vrsta i količina sredstva u aparatima za gašenje požara mora da bude takva da se opasnost od visoke koncentracije otrovnih gasova u djelovima za prevoz lica smanji na najmanju moguću mjeru.

JEDRILICE

- c) jedrilica mora da bude opremljena u skladu sa podtačkom a al. 2 i 3 ove tačke;

BALONI

- d) balon mora da bude opremljen u skladu sa podtačkom a alineja 1 i ove tačke kao i alternativnim sredstvom za paljenje plamena.

VELIKI BALONI I BALONI KOJI SE KORISTE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

- e) baloni u koje može da se smjesti više od 11 lica i baloni koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha moraju, pored propisanog u podtački d ove tačke, da budu opremljeni:
 - 1) zaštitnim rukavicama za sve članove posade;
 - 2) ramenim pojasevima za sve članove posade;
 - 3) kukastim nožem;
 - 4) prekrivačem otpornim na vatru;
 - 5) kanapom za vezivanje, dužine najmanje 30m.

PREVOZ PADOBRANACA

- f) izuzetno od propisanog u podtački a alineja 2 ove tačke, ako se prevoze padobranaci, pod može da se koristi za sjedenje, pod uslovom da je obezbjeđeno držanje.

C. Letački instrumenti i oprema za letove koji se obavljaju po VFR -u

JEDRILICE, AVIONI I HELIKOPTERI

- a) za letove koji se obavljaju po VFR-u, jedrilice, avioni i helikopteri moraju da budu opremljeni sredstvima za mjerenje i pokazivanje:
 - 1) magnetnog smjera;
 - 2) vremena u satima, minutima i sekundama;
 - 3) visine po pritisku;
 - 4) instrumentalne brzine;
- b) ako jedrilice, avioni i helikopteri koji lete po VFR-u ne mogu da održavaju željeni položaj na osnovu podataka iz podtačke a ove tačke, moraju da budu opremljeni i sredstvima za mjerenje i pokazivanje:
 - 1) vertikalne brzine;
 - 2) zaokreta i klizanja za avione i klizanja za helikoptere;
 - 3) položaja u slučaju da helikopteru, moraju da budu na raspolaganju dva odvojena sredstva za određivanje položaja;
 - 4) stabilnog smjera;
 - 5) da napajanje instrumenata energijom nije odgovarajuće.

AVIONI I HELIKOPTERI SA VIŠE PILOTA

- c) ako let obavljaju dva pilota, avion ili helikopter moraju, za svakog od njih, da imaju dodatna odvojena sredstva iz podtačke a al. 3 i 4 i podtačke b al.1, 2, 3 i 4 ove tačke.

BALONI

- d) ako balon leti po VFR-u, pored propisanog u podtački a al. 2 i 3 ove tačke, mora da bude opremljen i:
 - 1) uređajem koji mjeri i pokazuje:
 - (i) pravac zanosa;
 - (ii) temperaturu gasa u balonu koja mora da bude u predviđenim operativnim granicama.

VELIKI BALONI I BALONI KOJI SE KORISTE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

e) baloni u koje može da se smjesti više od 11 lica i baloni koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha koji lete po VFR-u, pored propisanog u podtački d ove tačke, moraju da budu opremljeni i:

- 1) uređajem koji mjeri i pokazuje:
 - (i) vertikalnu brzinu;
 - (ii) pritisak za svaku liniju snabdevanja.

D. Letački instrumenti - letovi koji se obavljaju noću, po VFR-u i letovi koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR)

AVIONI I HELIKOPTERI

a) avioni i helikopteri koji lete noću, po VFR-u i avioni i helikopteri koji lete po IFR-u, moraju, pored propisanog u tački C podtač. a, b i c, ovog odjeljka da budu opremljeni:

- 1) sredstvima za mjerenje i pokazivanje spoljašnje temperature vazduha;
- 2) sredstvom koje sprječava kvar uređaja koji se koristi za mjerenje i pokazivanje instrumentalne brzine koji može da nastane usljed kondenzacije ili naslaga leda;
- 3) alternativnim izvorom statičkog pritiska;
- 4) sistemom svijetala za sprječavanje sudara;
- 5) navigacionim (pozicionim) svijetlima;
- 6) svijetlima za slijetanje;
- 7) odgovarajućim osvjjetljenjem iz električnog sistema vazduhoplova za sve instrumente i opremu koji su neophodni za sigurno

letenje;

- 8) osvjjetljenjem odjeljaka za smještaj lica koje se dobija iz električnog sistema vazduhoplova;
- 9) električnom lampom za svako sjedište koje je predviđeno za člana posade;
- 10) svijetlima za sprječavanje sudara na moru, shodno propisu o sprječavanju sudara na moru, ako je vazduhoplov amfibija;
- 11) pokazivačem Mahovog broja za avione sa ograničenjem brzine koja se izražava Mahovim brojem.

b) avioni koji se koriste za letove koji se obavljaju noću, po VFR-u, kao i za letove koji se obavljaju po IFR-u i helikopteri koji se koriste za letove koji se obavljaju po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) moraju da imaju nosač karte koja može da bude osvjjetljena, koji je postavljen tako da karta koja se nalazi na njemu može lako da se čita;

JEDRILICE

c) jedrilice koje lete noću, po VFR-u ili jedrilice koje lete po IFR-u moraju da ispunjavaju uslove iz podtačke a al. 4 do 10 ove tačke.

BALONI

d) baloni koji lete noću, pored propisanog u tački C podtač. d i e ovog odjeljka moraju da budu opremljeni:

- 1) pozicionim svijetlima;
- 2) sredstvima za osvjjetljenje svih instrumenta koje koriste članovi letačke posade.

E. Letovi koji se obavljaju iznad vodene površine

JEDRILICE I BALONI

a) vođa vazduhoplova (jedrilice i balona) mora da odredi rizike za preživljavanje lica u slučaju slijetanja na vodi, na osnovu kojih odlučuje o potrebi nošenja:

- 1) prsluka za spasavanje ili drugog odgovarajućeg plutajućeg sredstva, za svako lice koje se nalazi u vazduhoplovu, koji moraju da bude smješteni na mjesto koje je lako dostupno sa sjedišta ili ležaja lica koje će ga koristiti;
- 2) predajnika za određivanje mjesta nesreće;
- 3) opreme za uzbunjivanje ako:
 - i) se let obavlja iznad vodene površine, preko rastojanja planiranja (jedrenja) od obale;
 - ii) se polijetanje ili prilaz obavlja iznad vodene površine, tako da u slučaju nezgode može da se sleti na vodu.

VAZDUHOPLOVI KOJI POLIJEĆU/SLIJEĆU NA KOPNO

b) vazduhoplovi koji polijeću/slijeću na kopno moraju da budu opremljeni u skladu sa podtačkom a alineja 1 ove tačke, ako:

- 1) lete iznad vodenih površina preko rastojanja planiranja (jedrenja) od obale;
- 2) se prema mišljenju vođe vazduhoplova putanja pri polijetanju ili slijetanju na aerodrom ili drugu površinu nalazi iznad vodene površine, tako da u slučaju nezgode može da sleti na vodu.

VAZDUHOPLOVI KOJI POLIJEĆU/SLIJEĆU NA VODU

c) za letenje iznad vodene površine, vazduhoplovi koji polijeću/slijeću na vodu moraju, pored propisanog u podtački a alineja 1) ove tačke, da imaju:

- 1) opremu koja proizvodi zvučni signal, shodno međunarodnom propisu o sprječavanju sudara na moru;
- 2) jedno sidro;
- 3) zaustavni padobran, ako je to potrebno za izvođenje manevara.

AVIONI

d) vođa vazduhoplova koji leti iznad vodene površine na rastojanju koje odgovara:

- 1) vremenu od 120 minuta leta pri brzini krstarenja ili 400nm, u zavisnosti šta je kraće, ako se radi o avionu koji može da nastavi let do aerodroma poslije otkaza kritičnog motora na bilo kojoj tački na ruti ili planiranom skretanju sa rute;

2) vremenu od 30 minuta leta pri brzini krstarenja ili 100nm, u zavisnosti šta je kraće, za ostale avione mora da odredi rizike u vezi sa preživljavanjem lica koja se nalaze u avionu, u slučaju prinudnog slijetanja na vodi, na osnovu kojih će da odluči da li pored propisanog u podtački a alineja 3 i podtač. b ili c ove tačke, avion treba da bude opremljen i dodatnom opremom koja se sastoji od:

i) odgovarajućeg broja čamaca za spasavanje koji mogu da prime sva lica koja se nalaze u avionu a čamci za spasavanje moraju da budu lako dostupni za upotrebu u slučaju nužde;

ii) opreme za spasavanje i pomoćnih sredstava, u skladu sa vrstom leta.

HELIKOPTERI

e) helikopter mora da bude opremljen u skladu sa podtačkom a alineja 1 ove tačke:

1) na letovima koji se obavljaju iznad vodene površine, na rastojanju koje odgovara letu koji je duži od deset minuta pri uobičajenoj brzini krstarenja i da ima performanse klase 1 ili klase 2;

2) na letovima koji se obavljaju iznad vodene površine izvan autorotacionog rastojanja od kopna i da ima performanse klase 3;

3) ako je putanja leta poslije polijetanja, odnosno putanja leta prije slijetanja na aerodrom, iznad vode, a helikopter ima performanse klase 2 ili klase 3;

f) helikopteri sa performansama klase 1 ili klase 2 koji lete iznad vodene površine na rastojanju koje odgovara vremenu leta dužem od deset minuta pri brzini krstarenja ili ako su u pitanju helikopteri performansi klase 3 koji lete iznad vodene površine na rastojanju koje odgovara vremenu leta dužem od tri minuta, pri brzini krstarenja, moraju, pored propisanog u podtački a alineja 1 ove tačke, ako ne postoje prepreke u pogledu tipa helikoptera, da budu opremljeni u skladu sa podtačkom a alineja 3 i podtačkom d ove tačke.

g) vođa vazduhoplova (helikoptera) performansi klase 3 mora da odredi rizike u vezi sa preživljavanjem svih lica u helikopteru u slučaju slijetanja na vodi, na osnovu kojih određuje da li su prsluci za spasavanje koji se zahtjevaju u podtački e ove tačke neophodni.

VAZDUHOPLOVI

h) prsluk za spasavanje ili drugo odgovarajuće sredstvo za spasavanje koje je neophodno u skladu sa propisanim u podtač. b, c, d, e, f ili g ove tačke, mora da ima sredstvo za osvetljenje za potrebe pronalaženja lica.

F. Prinudno slijetanje na vodu – helikopteri

a) helikopteri performansi klase 1 ili 2 koji lete iznad vodene površine u nepogodnom okruženju, na rastojanju koje odgovara letu dužem od deset minuta, pri uobičajenoj brzini krstarenja, moraju da budu:

1) određeni kao helikopteri koji mogu da slijeću na vodu;

2) certifikovani u skladu sa pravilima o plovidbenosti za slijetanje na vodenu površinu.

b) helikopteri moraju da ispunjavaju uslove propisane u podtački a ove tačke ili da imaju opremu za plutanje koja se koristi u slučaju nužde, ako su u pitanju helikopteri:

1) performansi klase 1 ili klase 2 na letovima iznad vodene površine, u okruženju koje se ne smatra nepogodnim, na rastojanju koje odgovara letu dužem od 10 minuta, pri uobičajenoj brzini krstarenja;

2) performansi klase 3 koji se koriste za letove iznad vodene površine, na udaljenosti koja je veća od udaljenosti sa koje je moguće sigurno prinudno slijetanje;

3) performansi klase 2 ako se polijetanje ili slijetanje obavlja iznad vodene površine.

G. Predajnik za određivanje mjesta nesreće (Emergency Locator Transmitter - ELT)

Predajnikom za određivanje mjesta nesreće (ELT) mora se rukovati u skladu sa odredbama ICAO Aneksa 10, Knjiga III komunikacioni sistemi, i mora biti registrovan u državnom organu odgovornom za pokretanje traganja i spašavanja ili u drugom određenom organu.

AVIONI

a) avioni kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata do 1. jula. 2008 godine moraju da budu opremljeni predajnikom za određivanje mjesta nesreće (ELT), bilo kog tipa;

b) avioni kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 1. jula. 2008 godine moraju da budu opremljeni automatskim predajnikom za određivanje mjesta nesreće (ELT).

HELIKOPTERI

c) helikopteri moraju da budu opremljeni:

1) najmanje jednim automatskim predajnikom za određivanje mjesta nesreće (ELT);

2) jednim predajnikom za određivanje mjesta nesreće (ELT(S)) koji mora da bude smješten u čamac za spasavanje ili u prsluk za spasavanje, ako je u pitanju helikopter:

(i) performansi klase 1 ili klase 2, koji leti iznad vodene površine, na rastojanju koje odgovara letu dužem od deset minuta, pri uobičajenoj brzini krstarenja;

(ii) performansi klase 3, koji leti iznad vodene površine, na rastojanju koje odgovara letu u trajanju od tri minuta, pri uobičajenoj brzini krstarenja.

F. Oprema za preživljavanje-vazduhoplovi sa motorom

VAZDUHOPLOVI

a) vazduhoplovi koji lete iznad područja u kojima traganje i spasavanje može da bude izrazito teško moraju da budu opremljeni:

1) uređajima koji mogu da pošalju signal za uzbunu;

2) najmanje jednim predajnikom za određivanje mjesta nesreće za preživljavanje (ELT(S));

3) dodatnom opremom za preživljavanje, u zavisnosti od rute na kojoj se leti i broja lica koje se nalaze u vazduhoplovu.

AVIONI

b) dodatna oprema za preživljavanje propisana u podtački a alineje 3 ove tačke ne mora da se nalazi u avionu ako:

1) avion ostaje na odgovarajućem rastojanju od područja u kome traganje i spasavanje nije otežano, a koje odgovara:

i) rastojanju koje avion pređe za 120 minuta sa jednim neispravnim motorom, pri brzini krstarenja, pod uslovom da može da nastavi let do aerodroma sa otkazom kritičnog motora iz bilo koje tačke na ruti ili bilo koje tačke planiranog skretanja sa rute;

ii) rastojanju koje avion pređe za 30 minuta, pri brzini krstarenja, u svim drugim okolnostima;

2) ostaje na rastojanju koje je manje od rastojanja koje avion pređe za 90 minuta, pri brzini krstarenja, od područja koje je pogodno za slijetanje u slučaju nužde.

G. Letovi na velikim visinama - kiseonik

VAZDUHOPLOVI

a) vazduhoplovi koji lete na visini iznad 10000ft moraju da budu snabdeveni kiseonikom čija količina zavisi od toga da li je kabina vazduhoplova pod pritiskom ili nije;

1) količina kiseonika za vazduhoplove čija kabina nije pod pritiskom mora da bude dovoljna za:

i) članove posade i najmanje 10% lica koja se nalaze u kabini vazduhoplova, ako let na visini između 10000 ft i 13000 ft, određenoj u zavisnosti od pritiska, traje duže od 30 minuta;

ii) članove posade i lica koja se nalaze u kabini vazduhoplova, za svo vrijeme dok se kabina vazduhoplova nalazi na visini preko 13000 ft.

2) količina kisenika za vazduhoplove čija je kabina pod pritiskom mora da bude dovoljna za:

i) članove posade i određeni broj lica koja se nalaze u kabini vazduhoplova, od trenutka kada dođe do gubitka pritiska, do trenutka kada visina određena po pritisku ne bude 10000 ft, u zavisnosti od uslova leta;

ii) lica koja se nalaze u kabini vazduhoplova za najmanje deset minuta, ako se let obavlja na visini preko 25000 ft ili ako se let obavlja ispod te visine, ali uslovi leta ne dozvoljavaju sigurno spuštanje na visinu od 13000ft za četiri minuta;

3) za helikoptere čija je kabina pod pritiskom, količina kiseonika treba da bude dovoljna za članove posade i određeni broj lica koja se prevoze, od trenutka gubitka pritiska, do trenutka kada visina koja odgovara pritisku ne bude 10000ft, u zavisnosti od uslova leta;

b) ako obavljaju dužnost koja je u direktnoj vezi sa sigurnošću leta, članovi posade moraju stalno da koriste kiseonik, pod uslovima navedenim u podtački a ove tačke;

c) vazduhoplovi koji lete na visinama na kojima se zahtijeva određena količina kiseonika u skladu sa propisanim u podtački a ove tačke moraju da budu opremljeni maskama za kiseonik.

AVIONI ČIJA JE KABINA POD PRITISKOM

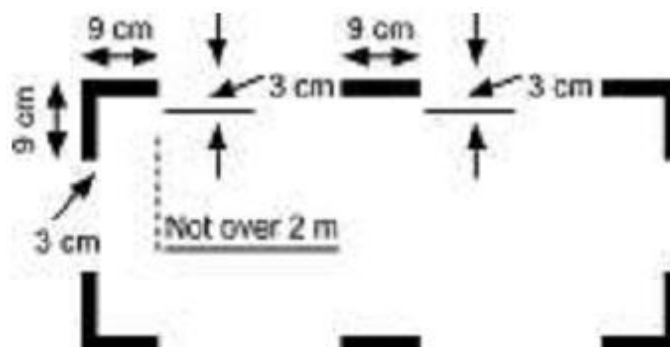
d) avioni čija je kabina pod pritiskom, a koji lete na visini preko 25000 ft, moraju da imaju uređaj koji upozorava članove letačke posade na gubitak pritiska u kabini.

H. Letovi koji se obavljaju noću, u uslovima zaleđivanja

Vazduhoplov koji leti noću, u očekivanim ili stvarnim uslovim zaleđivanja, mora da ima sredstvo za osvjetljenje ili otkrivanje leda, a osvjetljenje ne smije da stvara bljesak ili odsjaj koji mogu da ometaju članove letačke posade pri obavljanju dužnosti.

I. Označavanje mjesta za prosijecanje kabine

Djelovi trupa vazduhoplova koji su pogodni za prosijecanje u slučaju nužde, moraju da budu obilježeni na način prikazan na slici.

J. Oprema za prvu pomoć

a) avioni i helikopteri

Avioni i helikopteri moraju da imaju najmanje jedan komplet za prvu pomoć;

b) baloni

1) u balonu mora da se nalazi jedan komplet za prvu pomoć.

2) balon u koji može da se smjesti više od 11 lica mora da ima dva kompleta za prvu pomoć, od kojih jedan može da bude smješten u vozilu koje prati balon;

- c) komplet za prvu pomoć mora da bude lako dostupan za upotrebu;
- d) komplet za prvu pomoć mora da se održava.

K. Sistem za sprečavanje sudara u vazduhu (ACAS) II

VAZDUHOPLOVI

- a) sistem za sprečavanje sudara u vazduhu (ACAS) II koji je ugrađen u vazduhoplov, u toku leta mora da se koristi u modu koji upozorava pilota koji upravlja vazduhoplovom na postupak kojim se omogućava sigurno razdvajanje vazduhoplova;
- b) poslije upozorenja dobijenog od ACAS II sistema, pilot koji upravlja vazduhoplovom mora odmah da postupi po instrukciji koju je dobio od ACAS II sistema i u slučaju kada se ona razlikuje od instrukcije koju je dobio od kontrole letenja (ATC), a po sprovođenju instrukcije koju je dobio od ACAS II sistema, pilot koji upravlja vazduhoplovom treba da nastavi, što je prije moguće, da postupa po uputstvima kontrole letenja.

AVIONI

- c) avioni sa turbomlaznim motorima moraju da budu opremljeni ACAS sistemom koji ima karakteristike koje odgovaraju ACAS II sistemu, a imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 5700 kg.

L. Sistem za upozoravanje na opasno približavanje zemlji (TAWS) – avioni

- a) avioni sa turbomlaznim motorima koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 5700 kg, ili maksimalan odobreni broj sjedišta za smještaj lica veći od devet, moraju da imaju sistem za upozoravanje na opasno približavanje zemlji (TAWS) koji, u pogledu opreme, ispunjava zahtjeve klase A;
- b) avioni sa klipnim motorima koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 5700 kg koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha, moraju da imaju sistem za upozoravanje na opasno približavanje zemlji (TAWS) koji, u pogledu opreme, ispunjava zahtjeve klase B;
- c) sistem za upozoravanje na opasno približavanje zemlji (TAWS) mora, automatski, da obezbijedi blagovremeno i jasno upozorenje pilotu koji upravlja vazduhoplovom na:
 - 1) vertikalnu brzinu;
 - 2) udaljenost terena;
 - 3) gubitak visine poslije polijetanja ili odlaska na drugi krug prilaza;
 - 4) pogrešnu konfiguraciju za slijetanje;
 - 5) odstupanje od ravni poniranja.

M. Sredstva za brzo napuštanje - avioni

- a) avioni čije izlaze u slučaju nužde koriste lica koja se prevoze, a koji se nalaze na visini većoj od 1.83 m iznad površine zemlje i avioni koji imaju izlaze u slučaju nužde koje mogu da koriste samo članovi letачke posade, a koji se nalaze na visini većoj od 1.83m iznad površine zemlje, moraju da imaju sredstva kojima se, u slučaju nužde, omogućava licima koja se prevoze i članovima posade, da se sigurno spuste na zemlju;
- b) sredstva za brzo napuštanje aviona ne moraju da postoje na krilnim izlazima u slučaju nužde ako se putanja kretanja po strukturi aviona, na kojoj se završava put za brzo napuštanje aviona, nalazi na visini do 1.83m od površine zemlje, ako se avion nalazi na zemlji, a potpuno izvučenim glavnim stajnim trapom i zakrilcima u položaju za polijetanje ili slijetanje, uzimajući u obzir položaj zakrilaca pri kome je rastojanje do zemlje veće;
- c) rastojanja navedena u podtački a ove tačke moraju da se izmjere:
 - 1) poslije pada aviona ili u slučaju nemogućnosti izvlačenja jednog ili više stajnih trapova, za avione koji imaju potvrdu o tipu izdatu poslije 31. marta 2000. godine;
 - 2) ako avion ima izvučen stajni trap, za sve druge avione;
- d) pomoćna sredstva za brzo napuštanje aviona koja se automatski aktiviraju moraju da budu u zabavljenom položaju u svim fazama leta, uključujući i taksiranje.

N. Osvjetljenje u slučaju nužde – avioni i helikopteri

AVIONI

- a) avioni koji imaju više od devet sjedišta za smještaj lica koja se prevoze, moraju da imaju sistem za osvjjetljenje u slučaju nužde koji se nezavisno napaja električnom energijom, a koji olakšava postupak brzog napuštanja aviona.
- b) za avione koji imaju više od 19 sjedišta za smještaj lica koja se prevoze, moraju da imaju sistem osvjjetljenja u slučaju nužde koji se sastoji se od:
 - 1) izvora opšteg osvjjetljenja kabine;
 - 2) unutrašnjeg osvjjetljenja u nivou poda, u djelovima oko izlaza za brzo napuštanje aviona;
 - 3) svjetlećih oznaka koje ukazuju na mjesto izlaza za brzo napuštanje aviona;
 - 4) spoljašnjeg osvjjetljenja u slučaju nužde svih krilnih izlaza i izlaza za koje se zahtijevaju pomoćna sredstva za brzo napuštanje aviona, ako se avion koristi noću i ako je zahtjev za izdavanje potvrde o tipu ili drugog jednako valjanog dokumeta podnet prije 1. maja 1972. godine;
 - 5) spoljašnjeg osvjjetljenja u slučaju nužde svih izlaza koje koriste lica koja se prevoze, ako se vazduhoplov koristi noću i ako je zahtjev za izdavanje potvrde o tipu ili drugog jednako valjanog dokumeta podniet poslije 30. aprila 1972. godine;
 - 6) sistema za obilježavanje najbližeg izlaza koji se koristi za brzo napuštanje aviona u kabini u kojoj se prevoze lica, za avione kojima je potvrda o tipu prvi put izdata poslije 1. decembra 1957. godine.

HELIKOPTERI

- e) helikopteri koji imaju više od 19 sjedišta za smještaj lica koja se prevoze, moraju da budu opremljeni:

- 1) sistemom za osvjjetljenje u slučaju nužde koji ima odvojen sistem napajanja električnom energijom koji predstavlja izvor opšteg osvjjetljenja kabine i olakšava brzo napuštanje helikoptera;
- 2) svjetlećim oznakama koje ukazuju na mjesto izlaza za brzo napuštanje helikoptera.

O. Sigurnosni pojasevi i rameni pojasevi

VAZDUHOPLOVI, IZUZEV BALONA

- a) vazduhoplovi, izuzev balona, koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha moraju da budu opremljeni:
 - 1) sigurnosnim pojasom sa ramenim dijelom na svakom sjedištu za člana letačke posade, koji je sastavni dio uređaja koji automatski pričvršćuje grudni koš u slučaju naglog kočenja;
 - 2) sigurnosnim pojasom sa ramenim dijelom na sjedištima koja su predviđena za sjedenje članova kabinske posade, za vazduhoplove čiji je maksimalni broj sjedišta za smještaj lica koja se prevoze veći od 19, kome je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. decembra.1980 godine;
- b) sigurnosni pojas sa ramenim dijelom mora da ima jednu tačku popuštanja;

HELIKOPTERI

- c) helikopteri koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. jula 1999. godine, moraju da imaju sigurnosni pojas, dijagonalni pojas koji se stavlja preko ramena ili sigurnosni pojas sa ramenim dijelom za svako lice starije od dvije godine.

P. Sjekire i poluge - avioni

- a) avioni koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 5700kg ili imaju više od devet sjedišta, moraju da budu opremljeni sjekirom i gvozdenom polugom smještenim u pilotskoj kabini.

Q. Uređaji za bilježenje parametara leta (FDR-Flight Data Recorder) – avioni i helikopteri

AVIONI

- a) avioni:
 - 1) sa maksimalnom masom na polijetanju preko 5700 kg, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 1. januara 2005. godine; i
 - 2) sa maksimalnom masom na polijetanju većom od 27000kg, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. decembra 1988. godine, moraju da budu opremljeni uređajem za bilježenje parametara leta (FDR) koji koristi digitalni metod za bilježenje i čuvanje podataka i može da očitava podatke iz memorije;
- b) uređaj za bilježenje parametara leta (FDR) aviona mora da bude takav da čuva podatke snimljene u poslednjih 25 sati.

HELIKOPTERI

- c) helikopteri sa maksimalnom masom na polijetanju većom od:
 - 1) 3175 kg, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 1. januara 2005. godine;
 - 2) 7000 kg, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 1. avgusta 1999. godine, zaključno sa 31. decembrom 2004. godine;
 - 3) 7000 kg, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. decembra 1988. godine, zaključno sa 31. julom 1999. godine, moraju da imaju uređaj za bilježenje parametara o letu helikoptera (FDR) koji koristi digitalni metod za bilježenje i očitava podatke iz memorije.
- d) uređaj za bilježenje parametara o letu helikoptera (FDR) mora da čuva zabilježene podatke najmanje:
 - 1) osam sati, za helikoptere iz podtačke c al. 1 i 2 ove tačke;
 - 2) pet sati, za helikoptere iz podtačke c alineja 3 ove tačke;
 - 3) poslednjih deset sati, za helikoptere koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 3175 kg i kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. decembra 2009. godine;

AVIONI I HELIKOPTERI

- e) podaci moraju da budu dobijeni iz izvora koji omogućava stvarnu povezanost sa podacima koji su prikazani članovima letačke posade;
- f) uređaj za bilježenje parametara o letu (FDR) mora automatski da počne bilježenje podataka prije nego što avion počne da se kreće na spostveni pogon, a da završi po prestanku kretanja aviona, na sopstveni pogon, a u slučaju helikoptera, uređaj za bilježenje parametara o letu mora automatski da počne bilježenje podataka prije pokretanja rotora helikoptera, a da završi po prestanku rada rotora helikoptera;
- g) uređaj za bilježenje parametara o letu helikoptera (FDR) mora da ima uređaj za određivanje njegovog položaja u vodi.

R. Uređaj za snimanje zvuka u pilotskoj kabini (CVR - Cocpit Voice Recorder) – avioni i helikopteri

AVIONI

- a) avioni koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 27000 kg, kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. decembra 1986. godine, moraju da imaju uređaj za snimanje zvuka u pilotskoj kabini (CVR);
- b) uređaj za snimanje zvuka mora da snima i čuva podatke:
 - 1) snimljene u poslednja dva sata leta, za avione kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 1. januara 2003. godine;
 - 2) snimljene u poslednjih 30 minuta leta, za ostale avione;

HELIKOPTERI

- c) helikopteri koji imaju maksimalnu masu na polijetanju veću od 7000kg i kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. decembra 1986. godine, moraju da imaju uređaj za snimanje zvuka (CVR);
- d) uređaj za snimanje zvuka mora da čuva podatke:
 - 1) snimljene u poslednjih 60 minuta leta, za helikoptere kojima je prva potvrda o plovidbenosti izdata poslije 31. jula 1999. godine;
 - 2) snimljene u poslednjih 30 minuta leta, za ostale helikoptere;

AVIONI I HELIKOPTERI

- e) uređaj za snimanje zvuka mora automatski da počne snimanje zvuka, prije nego što avion počne da se kreće na sopstveni pogon, a da završi po prestanku kretanja aviona na sopstveni pogon, a u slučaju helikoptera, uređaj za snimanje zvuka mora automatski da počne snimanje zvuka prije pokretanja rotora helikoptera, a da završi po prestanku rada rotora helikoptera;
- f) uređaj za snimanje zvuka mora da ima uređaj za određivanje njegovog položaja u vodi.

S. Uređaj za bilježenje podataka koji se direktno prenose (DLR - Data Link Recording) – avioni i helikopteri

- a) avioni i helikopteri kojima se prva potvrda o plovidbenosti izdaje poslije 8. aprila 2012. godine, koji imaju mogućnost direktnog prenosa podataka, pored uređaja za snimanje zvuka u pilotskoj kabini, moraju da imaju i uređaj za bilježenje:
 - 1) poruka koje se razmjenjuju direktnim prenosom između vazduhoplova i pružaoca usluga u vazdušnom saobraćaju;
 - 2) podataka koji omogućavaju vezu sa zapisima koji se odnose na prenos podataka elektronskim putem i koji su sačuvani van aviona, odnosno helikoptera;
 - 3) podataka o vremenu kada su poruke razmijenjene i stepena važnosti poruka koje se direktno prenose, uzimajući u obzir strukturu samog sistema;
- b) uređaj za bilježenje podataka koji se direktno prenose mora da koristi digitalni metod za bilježenje, čuvanje i očitavanje podataka, a način na koji se vrši bilježenje mora da omogući upoređivanje sa podacima koji su zabilježeni uređajem koji se nalazi na zemlji;
- c) uređaj za bilježenje podataka koji se direktno prenose mora da bilježi i čuva podatke u toku posljednja dva sata leta;
- d) uređaj za bilježenje podataka koji se direktno prenose mora da ima i uređaj za određivanje njegovog položaja u vodi;
- e) uređaj za bilježenje podataka koji se direktno prenose mora da započne bilježenje automatski, prije nego što avion, odnosno helikopter (rotor helikoptera) počne da se kreće na sopstveni pogon, a da ga završi po prestanku kretanja aviona, odnosno helikoptera (rotora helikoptera) na sopstveni pogon.

T. Čuvanje podataka zabilježenih uređajem za bilježenje parametara leta (FDR) i uređajem za snimanje zvuka u pilotskoj kabini (CVR) – avioni i helikopteri

- a) vođa vazduhoplova mora, u toku leta, da provjeri da uređaj za bilježenje parametara leta aviona, odnosno helikoptera i uređaj za snimanje zvuka u pilotskoj kabini nijesu:
 - 1) onesposobljeni;
 - 2) isključeni;
 - 3) namjerno izbrisani podaci, ukoliko je došlo do nesreće ili nezgode koji se prijavljuju;
- b) u cilju čuvanja zabilježenih podataka za potrebe istraživanja nesreće ili nezgode koji se prijavljuju:
 - 1) vođa vazduhoplova može da isključi uređaj za snimanje zvuka u pilotskoj kabini u toku leta, ako smatra da podaci koji su snimljeni mogu automatski da budu izbrisani;
 - 2) uređaj za snimanje zvuka u pilotskoj kabini mora da bude isključen po završetku leta;
 - 3) uređaj za snimanje zvuka u pilotskoj kabini ne smije ponovo da se uključi bez prethodne saglasnosti organa koji istražuje udes ili nezgodu;
- c) operator vazduhoplova mora da čuva zabilježene podatke navedene iz podtačke b ove tačke, u izvornom obliku, 60 dana od dana kada su se udes, odnosno nezgoda desili, osim ako je drugačije naložio organ koji istražuje udes ili nezgodu;
- d) provjera ispravnosti rada i analiza podataka zabilježenih u toku provjere uređaja za bilježenje parametara leta i uređaja za snimanje zvuka u pilotskoj kabini mora da se vrši, kako bi se obezbijedila stalna ispravnost tih uređaja;
- e) operator vazduhoplova mora da omogući da snimak koji je napravljen uređajem za snimanje zvuka u pilotskoj kabini i uređajem za bilježenje parametara leta vazduhoplova (FDR) bude dostupan inspekciji, ukoliko se to zahtijeva.

U. Upotreba podataka zabilježenih uređajem za bilježenje parametara leta i uređajem za snimanje zvuka u pilotskoj kabini – avioni i helikopteri

Ne dirajući u odredbe krivičnog prava:

- a) podaci zabilježeni uređajem za snimanje zvuka u pilotskoj kabini ne mogu da se koriste u druge svrhe, osim za istraživanje nesreća i nezgoda koji se prijavljuju, izuzev ako se saglase svi članovi posade;
- b) podaci zabilježeni uređajem za bilježenje parametara leta ne smiju da se koriste u druge svrhe, osim za istraživanje nesreće ili nezgode koji se obavezno prijavljuju, osim ako:
 - 1) podatke koristi operator vazduhoplova u cilju utvrđivanja plovidbenosti i održavanja aviona i helikoptera;
 - 2) su uklonjeni svi lični i drugi podaci koji mogu da ukažu na identitet podnosioca prijave;
 - 3) su objavljeni u skladu sa postupcima o zaštiti podataka i informacija.

V. Mikrofoni – avioni i helikopteri

AVIONI

a) članovi letačke posade koji obavljaju dužnost u pilotskoj kabini složenog motornog aviona koji se koristi za pružanje usluga iz vazduha moraju da komuniciraju preko mikrofona sa slušalicom ili mikrofona koji se stavlja na vrat (laringofon), ako se let obavlja ispod prelaznog nivoa/visine.

HELIKOPTERI

b) članovi letačke posade koji obavljaju dužnosti u pilotskoj kabini helikoptera koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha moraju da imaju slušalice sa mikrofonom ili drugi odgovarajući mikrofoni i da ih koriste kao osnovno sredstvo za komunikaciju.

W. Sistem interfona za članove letačke posade

a) vazduhoplov sa višečlanom letačkom posadom mora da ima sistem interfona za komunikaciju između članova letačke posade, koji uključuje i slušalice sa mikrofonom za svakog člana posade;

b) ako se pored propisanog u podtački a ove tačke zahtjeva i sistem za radio-komunikaciju, vazduhoplov mora da bude opremljen prekidačem za predaju koji se nalazi za komandama za svako sjedište na kome sjedi član letačke posade.

X. Oprema za komunikaciju

a) vazduhoplov mora da ima opremu za komunikaciju ako leti kao kontrolisani let, po VFR-u ili po pravilima za instrumentalno letenje (IFR) ili ako leti noću pri čemu oprema mora da bude takva da omogućí dvosmjernu vezu;

b) oprema za komunikaciju koja se zahtijeva u podtački a ove tačke mora da omogućí komunikaciju i na frekvenciji koja se koristi za slučaj nužde.

Y. Uređaj koji šalje podatke o visini leta vazduhoplova koja se određuje na osnovu pritiska

Vazduhoplov mora da ima sekundarni radar koji šalje podatke o visini leta koja je određena na osnovu pritiska, ako vazduhoplov leti u vazdušnom prostoru u kome se zahtijeva sekundarni radar.

Z. Navigaciona oprema

a) vazduhoplov mora da ima navigacionu opremu koja omogućava letenje prema:

1) planu leta;

2) zahtjevima vazdušnog prostora u kome leti;

b) navigaciona oprema mora da bude takva da u slučaju neispravnosti nekog dijela te opreme ostali dio opreme omogućava postupanje prema propisanom u podtački a ove tačke;

c) za letove koji se obavljaju po IFR-u, vazduhoplov mora da ima navigacionu opremu koja omogućava vođenje vazduhoplova do tačke od koje može da sleti po VFR-u, i mora da omogućí vođenje vazduhoplova na svakom aerodromu na koji se planira slijetanje u uslovima za instrumentalno letenje, kao i za određene alternativne aerodrome.

Č. Korišćenje navigacionih podataka u elektronskom obliku (Electronic navigation data management) – složeni vazduhoplov na motorni pogon

a) operator vazduhoplova može da koristi samo uređaje koji imaju mogućnost korišćenja navigacionih podataka u elektronskom obliku, ako ti uređaji ispunjavaju propisane navigacione standarde i odgovaraju namjeravanoj upotrebi podataka;

b) ako se za navigaciju za koju je potrebno posebno ovlašćenje iz odjeljka X ovog pravilnika koriste uređaji koji imaju mogućnost korišćenja navigacionih podataka u elektronskom obliku, operator vazduhoplova mora obezbijediti da postupak koji se primjenjuje i izlazni podatak budu u skladu sa standardom o nepovredivosti podataka;

c) operator vazduhoplova mora stalno da prati primjenu postupaka i izlaznih podataka;

d) operator vazduhoplova mora da obezbijedi da navigacioni podaci u elektronskom obliku budu valjani.

Ž. Minimalna oprema za let

a) let vazduhoplova koji se koristi za pružanje usluga iz vazduha ne smije da počne ako je oprema, u cjelini ili djelimično, neispravna, osim ako:

1) je oprema navedena u listi minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL-Minimum Equipment List);

2) oprema ne utiče na sigurno obavljanje leta;

b) oprema koja je ugrađena u vazduhoplov, a koja je postala neispravna, ne smije da se ukloni iz vazduhoplova, osim ako:

1) je zamjenjena ispravnom opremom;

2) je to posebno dozvoljeno listom minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL).

Odjeljak X

Priručnici, dnevnici i zapisi

A. Dokumenta i podaci koji moraju da se nalaze u vazduhoplovu

a) u vazduhoplovu, za vrijeme leta, moraju da se nalaze sljedeća dokumenta:

1) priručnik za upravljanje vazduhoplovom (AFM) ili drugi jednako valjani priručnik;

2) potvrda o plovidbenosti;

3) uvjerenje o registraciji vazduhoplova;

4) original ili kopija potvrda o generisanju buci;

5) original ili kopija polise osiguranja od odgovornosti za štetu prčinjenu trećim licima;

6) putna knjiga vazduhoplova;

7) važeće navigacione karte rute na kojoj se leti, kao i drugih ruta koje bi se koristile u slučaju skretanja sa planirane rute;

- 8) postupci koji se primjenjuju i podaci o vizuelnim sredstvima koja se koriste u slučaju presretanja vazduhoplova, koji moraju da budu lako dostupni članovima letачke posade; i
- 9) drugi dokumenti koji su važni za let ili ih zahtjeva država na čijoj teritoriji se vazduhoplov nalazi.

B. Dokumenta i podaci koji se koriste za operacije vazduhoplovom koji se koristi za pružanje usluga iz vazduha

a) u vazduhoplovu koji se koristi za pružanje usluga iz vazduha, u toku leta, pored propisanog u tački A ovog odjeljka, moraju da se nalaze i sljedeća dokumenta i podaci:

- 1) dozvola za upotrebu radio-stanice;
- 2) tehnička knjiga vazduhoplova, u skladu sa propisom o obezbjeđivanju kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji se bave ovim poslovima;
- 3) plan leta koji se podnosi pružaocu usluga u vazdušnom saobraćaju;
- 4) podaci o službama traganja i spašavanja, za područje u kom se leti;
- 5) ovjerena kopija ili original AOC-a za pružanje usluga iz vazduhu
- 6) djelovi operativnog priručnika koji se odnose na dužnosti posade;
- 7) lista minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL) ili drugi jednako valjan dokumenti;
- 8) operativni podaci koje se odnose na let:
 - (i) operativni plan leta;
 - (ii) hitna vazduhoplovna obavještenja (NOTAM)/dokumenta dobijena od pružaoca usluga vazduhoplovnog informisanja (AIS);
 - (iii) odgovarajuće meteorološke informacije;
 - (iv) dokumenti o posebnim kategorijama lica koja se prevoze ili o posebnoj vrsti tereta, uključujući i opasne materije;
 - (v) lista opterećenja i položaja težišta.

b) izuzetno od propisanog u tački A podtačka a i tački B podtačka a ovog odjeljka, dokumenta i podaci koji su navedeni u tački A podtački a al. od 1 do 6 i tački B podtački a al. 1, 5 i 8 (ii) i (iii) mogu da se nalaze na aerodromu ako:

- 1) se pruža usluga iz vazduha na rastojanju do 50NM od aerodroma sa koga je izvršeno polijetanje, odnosno na koji se sleće u toku istog dana;
- 2) ako se pruža usluga iz vazduha jedrilicom koja polijeće i slijeće na isti aerodrom i koja leti na rastojanju do 50 NM od tog aerodroma;
- c) ako se pružanje usluga iz vazduha vrši balonom, podaci navedeni u tački A podtačka a al. od 1 do 6 i tačka B podtačka a al. 1, 5 i 8 (ii) i (iii) mogu da se nalaze u vozilu koje prati balon.

C. Nalog za let

Podaci o vazduhoplovu i posadi moraju da budu zabilježeni za svaki let ili seriju letova u nalogu za let.

D. Davanje dokumenata i zapisa na uvid

Voda vazduhoplova dužan je da inspekciji, na njen zahtjev, u prihvatljivom roku, omogući pristup dokumentima i zapisima koji moraju da se nalaze u vazduhoplovu.

DODATNI ZAHTEVI ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

Odjeljak I Opšti zahtjevi

A. Primjena

Operator vazduhoplova koji pruža usluge iz vazduha mora da ispunjava i dodatne uslove za pružanje usluga iz vazduha, kako bi se obezbijedila usaglašenost sa propisom o osnovnim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja.

B. Primjena i upotreba opasnih materija za izvršenje određenog posla

Operator vazduhoplova ne smije da koristi vazduhoplov iznad naseljenih mjesta i gradova ili iznad skupa ljudi na otvorenom prostoru, ako upotrebljava opasan teret za izvršenje određenog posla, osim u slučaju pružanja usluga u poljoprivredi i šumarstvu.

C. Prevoz i upotreba oružja radi izvršenja određenog posla

- a) operator vazduhoplova koji pruža usluge iz vazduha može, radi izvršenja određenog posla, da u vazduhoplovu ima oružje, pri čemu je dužan da obezbijedi da to oružje bude u takvom položaju da se spriječi njegovo slobodno pomjeranje u toku leta;
- b) operator vazduhoplova dužan je da osigura da bezbjednost vazduhoplova, lica koja se nalaze u njemu i lica na zemlji ne bude ugrožena pri upotrebi tog oružja.

Odjeljak II Operativni postupci

A. Obavješćavanje operativnog osoblja

Operativno osoblje koje učestvuje u izvršenju određenog posla mora, prije svakog leta ili serije letova, da bude obavješćeno o operativnim postupcima koji će se primjenjivati za izvršenje tog posla.

B. Standardni operativni postupci za izvršenje određenog posla (Standard Operating Procedures - SOP)

- a) izvršenje određenog posla mora da bude u skladu sa standardnim operativnim postupcima (SOP);

b) prije nego što počne sa pružanjem usluga iz vazduha, operator vazduhoplova mora da izvrši procjenu rizika i da propiše odgovarajuće standardne operativne postupke (SOP) koji sadrže:

- 1) cilj i složenost planiranih aktivnosti;
- 2) podatke o vazduhoplovu i opremi koji se koriste za pružanje usluga iz vazduha;
- 3) podatke o sastavu posade i planiranoj obuci članova posade;
- 4) podatke o performansama vazduhoplova;
- 5) postupke u uobičajenim i vanrednim situacijama;
- 6) podatke o opremi na zemlji;
- 7) zahtjeve u vezi sa čuvanjem zapisa;

c) podnositelj zahtjeva za izdavanje AOC-a za pružanje usluga iz vazduha mora da obezbijedi da su standardni operativni postupci (SOP) iz podtač. a i b ove tačke odgovarajući za pružanje usluga iz vazduha.

Odjeljak III

Performanse vazduhoplova i operativna ograničenja

A. Zahtjevi u pogledu performansi aviona

Za avione koji na visinama ispod 150m iznad zemlje i van naseljenih mjesta, po otkazu kritičnog motora ne mogu da održavaju horizontalni let, operator vazduhoplova dužan je da:

- a) propiše operativne postupke kojima se posledice otkaza motora smanjuju na najmanju moguću mjeru;
- b) propiše programe obuke za članove posade;
- c) obezbijedi da sva lica koja se nalaze u avionu budu obavješteni o postupcima koje je potrebno da sprovedu u slučaju prinudnog slijetanja;
- d) obezbijedi da lica koja se nalaze u avionu nose zaštitnu opremu.

B. Zahtjevi u pogledu performansi helikoptera

a) helikopteri koji se koriste u urbanoj nepogodnoj sredini moraju da:

- 1) budu certificirani kao helikopteri kategorije A;
- 2) imaju masu koja, u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, omogućava horizontalni let, i u tom slučaju, preduzimaju se mjere za sprečavanje ugrožavanja lica na zemlji i umanjenje rizika oštećenja imovine na zemlji.

b) helikopteri koji se koriste van urbane nepogodne sredine moraju da budu certificirani kao helikopteri kategorije A ili B;

c) ako se koriste helikopteri koji u slučaju otkaza kritične pogonske grupe ne mogu da nastave horizontalni let ili da sigurno prinudno slete, operator vazduhoplova je dužan da:

- 1) propiše operativne postupke kako bi smanjio posledice otkaza pogonske grupe;
- 2) propiše programe obuke za članove posade;
- 3) obezbijedi da sva lica budu informisana o postupcima koje moraju da sprovedu u slučaju prinudnog slijetanja;
- 4) obezbijedi da helikopter bude opremljen odgovarajućom opremom za ublažavanje pada;
- 5) obezbijedi da sva lica nose odgovarajuću zaštitnu opremu;
- 6) obezbijedi usaglašenost sa zahtjevima u pogledu obezbjeđivanja sigurnog slijetanja, ako se u helikopteru nalaze lica;

d) masa helikoptera na polijetanju, slijetanju ili lebdenju ne smije da bude veća od maksimalne mase određene za lebdenje (HIGE - Hover In ground effect), sa svim pogonskim grupama u radu, podešenim na odgovarajući nivo snage, ako uslovi ukazuju da nije moguće lebdenje (HIGE), masa helikoptera ne smije da bude veća od maksimalne mase za lebdenje van uticaja zemlje (HOGA-Hover Out of Ground Effect), sa svim pogonskim grupama u radu, podešenim na odgovarajući nivo snage.

Odjeljak IV

Instrumenti, podaci i oprema

KORIŠĆENJE VAZDUHOPLOVA KADA SU VRATA NA VAZDUHOPLOVU OTVORENA ILI KORIŠĆENJE VAZDUHOPLOVA KOJI NEMA VRATA

A. Sredstva za vezivanje

Tehničko osoblje koje ne predstavlja članove letачke posade, treba da budu vezano pri obavljanju određenog posla ako vazduhoplov nema vrata ili ako je za obavljanje tog posla potrebno da vrata na vazduhoplovu budu otvorena.

B. Prsluk za spašavanje – helikopteri

Lica koja se nalaze u helikopteru moraju da nose prsluk za spašavanje ako je helikopter u dodiru sa vodom ili ako leti iznad vodene površine, na rastojanjima većim od rastojanja koje helikopter preleti prilikom autorotacije, odnosno lebdenja i ako postoji vjerovatnoća da će u slučaju nužde helikopter prinudno da sleti na vodu.

C. Prinudno slijetanje na vodu – helikopteri

Helikopter koji leti iznad vodene površine na rastojanjima koja odgovaraju letu od deset minuta od kopna, u kome se nalaze lica koja nijesu članovi posade, mora da bude određen kao helikopter koji može da sleti na vodenu površinu i mora da ima opremu za plutanje u slučaju nužde.

D. Odijelo za preživljavanje – helikopteri

Član posade helikoptera mora da nosi odijelo za preživljavanje, ako je helikopter u dodiru sa vodom ili ako leti iznad vodene površine na rastojanjima od kopna većim od rastojanja koje helikopter preleti prilikom autorotacije, odnosno lebdenja, ako postoji vjerovatnoća da će, u slučaju nužde, helikopter prinudno da sleti na vodu i ako izvještaji o vremenu i prognoze koji su dostupni vodi helikoptera ukazuju da će, u toku leta, temperatura biti manja od 10° C.

E. Sistem za upozorenje na opasno približavanje zemlji - avioni

Izuzetno od propisanog u tački D ovog odjeljka sistem za upozorenje na opasno približavanje zemlji može da bude isključen u toku pružanja usluga navedenih u AOC-u za pružanje usluga u vazduhu koje zahtijevaju da avion leti na udaljenosti od zemlje koje je manje od udaljenosti na kojoj bi se aktivirao sistem za upozorenje na opasno približavanje zemlji.

F. Prinudno napuštanje pilotske kabine

Vazduhoplov mora da ima opremu za efikasno prinudno napuštanje pilotske kabine.

G. Oprema za ublažavanje posljedica nesreće

Vazduhoplov mora da ima odgovarajuću neophodnu opremu za ublažavanje posljedica nesreće, koju određuje operator vazduhoplova.

H. Oprema za ličnu zaštitu

Lica koja se nalaze u vazduhoplovu moraju da nose opremu za ličnu zaštitu koja zavisi od vrste leta.

I. Vuča stvari

Prilikom vuče stvari, ukupna dužina vazduhoplova zajedno sa vučnim užetom i stvari koja se vuče ne smije biti veća od 150m.

J. Izbacivanje ili vuča propagandnih predmeta

Izbacivanje ili vuča propagandnih predmeta mora se vršiti tako da se ne ugrozi sigurnost letenja toga i drugih vazduhoplova, kao ni sigurnost lica i imovine na zemlji

POSEBNA OVLAŠĆENJA

Odjeljak I

Opšti zahtjevi

A. Nadležni organ

Nadležni organ za izdavanje posebnog ovlašćenja je organ države koji je izdao AOC za pružanje usluga iz vazduha;

B. Zahtjev za izdavanje posebnog ovlašćenja

a) podnosilac zahtjeva za sticanje posebnog ovlašćenja, pored propisane dokumentacije, mora da dostavi i sljedeće podatke:

- 1) zvaničan i poslovni naziv i adresu sjedišta operatora vazduhoplova;
- 2) opis djelatnosti za koju podnosi zahtjev za izdavanje posebnog ovlašćenja;

b) podnosilac zahtjeva za izdavanje posebnog ovlašćenja mora da podnese dokaz da:

- 1) ispunjava propisane zahtjeve za izdavanje posebnog ovlašćenja;

2) vazduhoplov i oprema koja je neophodna za obavljanje djelatnosti za koju se traži izdavanje posebnog ovlašćenja ispunjavaju uslove za plovidbenost i da je oprema odobrena;

3) je propisan program obuke za letačko osoblje i za lica koja neposredno učestvuju u obavljanju djelatnosti za koju se traži izdavanje posebnog ovlašćenja;

4) su operativni postupci neophodni za obavljanje djelatnosti za koju se traži posebno ovlašćenje propisani u operativnim priručniku;

c) operator vazduhoplova dužan je da čuva dokumentaciju navedenu iz podt. a i b ove tačke, u skladu sa tačkom B odjeljka II Priloga 1 ovog pravilnika.

C. Prava operatora vazduhoplova koji ima posebno ovlašćenje

Posebna ovlašćenja se navode u operativnoj specifikaciji, za pružanje usluga iz vazduha.

D. Izmjene u obavljanju djelatnosti za koje je potrebno posebno ovlašćenje

Za svaku izmjenu koja može imati uticaj na uslove pod kojima je izdato posebno ovlašćenje, operator vazduhoplova dužan je da dostavi odgovarajuću dokumentaciju kojom potvrđuje da i dalje ispunjava uslove za sticanje posebnog ovlašćenja.

E. Stalno važenje posebnog ovlašćenja

Posebno ovlašćenje se izdaje na neograničeno vrijeme i ostaje na snazi sve dok operator vazduhoplova ispunjava uslove za njegovo sticanje.

Odjeljak II
Navigacija zasnovana na performansama
(Performance, based navigation operations, PBN)

A. Letenje u vazdušnom prostoru u kome se zahtijeva navigacija zasnovana na performansama (PBN)

Vazduhoplov može da leti na rutama u vazdušnom prostoru u kojem se zahtijeva navigacija zasnovana na performansama (PBN), u skladu sa propisanim navigacionim postupcima, ako operator vazduhoplova ima ovlašćenje za obavljanje takvih letova, a za letove koji se obavljaju u vazdušnom prostoru u kome se zahtijeva B-RNAV nije potrebno posebno ovlašćenje.

B. Sticanje posebnog ovlašćenja za letenje u vazdušnom prostoru u kome se zahtijeva navigacija zasnovana na performansama (PBN)

Za sticanje posebnog ovlašćenja za letenje u vazdušnom prostoru u kome se zahtijeva navigacija zasnovana na performansama (PBN), operator vazduhoplova dužan je da:

- a) posjeduje ovlašćenje u pogledu plovidbenosti za upotrebu opreme koja je neophodna za pribavljanje posebnog ovlašćenja za letenje u vazdušnom prostoru u kome se zahtijeva navigacija zasnovana na performansama vazduhoplova;
- b) propiše program obuke za letačko osoblje;
- c) propiše operativne postupke koji obuhvataju:
 - 1) spisak opreme ugrađene u vazduhoplov, uključujući operativna ograničenja u korišćenju te opreme koja se navode u listi minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL);
 - 2) sastav letačke posade i uslove u pogledu iskustva;
 - 3) uobičajene postupke;
 - 4) nepredviđene postupke;
 - 5) praćenje i izvještavanje o nezgodama;
 - 6) upravljanje navigacionom bazom podataka.

Odjeljak III

Letenje u vazdušnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja (Reduced Vertical Separation Minima, RVSM)

A. Letenje u vazdušnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja (RVSM)

Vazduhoplov može da leti u vazdušnom prostoru u kome je vertikalno razdvajanje vazduhoplova smanjeno na 300 m (1000 ft), a koje se primjenjuje između nivoa leta (FL) 290 i nivoa leta (FL) 410, ako operator vazduhoplova ima posebno ovlašćenje.

B. Sticanje posebnog ovlašćenja za letenje u vazdušnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja (RVSM)

Za sticanje posebnog ovlašćenja za letenje u vazdušnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja (RVSM), operator vazduhoplova je dužan da:

- a) da posjeduje RVSM odobrenje u pogledu plovidbenosti;
- b) su propisani postupci za praćenje i izvještavanje o greškama u održavanju visine leta vazduhoplova;
- c) propiše program obuke za letačko osoblje;
- d) propiše operativne postupke koji obuhvataju:
 - 1) spisak opreme u vazduhoplovu, uključujući i operativna ograničenja u korišćenju te opreme koja se navode u listi minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL);
 - 2) sastav letačke posade i uslove u pogledu njihovog iskustva;
 - 3) odredbe u pogledu planiranja leta;
 - 4) postupke prije leta;
 - 5) postupke prije ulaska u vazdušni prostor sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja (RVSM);
 - 6) postupke u toku leta;
 - 7) postupke poslije leta;
 - 8) izvještavanje o nezgodama;
 - 9) posebne postupke, u zavisnosti od oblasti u kojoj se leti.

C. Zahtjevi u pogledu opreme neophodne za letenje u vazdušnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja (RVSM)

Pored opreme koja je navedena u Prilogu II ovog pravilnika, vazduhoplovi koji lete u vazdušnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja moraju da imaju:

- a) dva nezavisna sistema za mjerenje visine;
- b) sistem za upozoravanje o odstupanju od zadate visine;
- c) automatski sistem za kontrolu visine;
- d) sekundarni radar za nadzor (SSR) sa sistemom izvještavanja o visini na kojoj se vazduhoplov nalazi, koji može da bude povezan sa sistemom za mjerenje visine, ako se koristi za kontrolu visine.

Odjeljak IV
Prevoz opasnih materija

A. Posebno ovlaštenje za prevoz opasnih materija

- a) operator vazduhoplova može da prevozi opasne materije samo ako ima posebno ovlaštenje;
- b) za sticanje posebnog ovlaštenja, operator vazduhoplova dužan je da, u skladu sa Tehničkim instrukcijama:
- 1) propiše i ažurira programe obuke letačkog osoblja i dokaže da je osoblje odgovarajuće obučeno;
 - 2) propiše operativne postupke kako bi omogućio sigurno rukovanje opasnim materijama u svim fazama leta, uključujući informacije i uputstva o:
 - (i) opredjeljenju operatora vazduhoplova u pogledu prevoza opasnih materija;
 - (ii) uslovima za prihvatanje, pakovanje, označavanje, rukovanje, utovar, smještanje i razdvajanje opasnih materija;
 - (iii) postupanja u slučaju nesreće ili ozbiljne nezgode nastalog usljed prevoza opasnih materija;
 - (iv) postupanju u hitnim situacijama u vezi sa opasnim materijama;
 - (v) uklanjanju mogućeg zagađenja;
 - (vi) dužnostima osoblja uključenog u prevoz opasnih materija, a naročito osoblja koje radi na poslovima zemaljskog opsluživanja i prijeha i otpreme vazduhoplova;
 - (vii) provjerama oštećenja, curenja i zagađenja; i
 - (viii) prijavljivanju nesreća i ozbiljnih nezgoda izazvanih prisustvom opasnih materija.

B. Informacije o opasnim materijama i odgovarajuća dokumentacija

Operator vazduhoplova je, u skladu sa Tehničkim instrukcijama, dužan da:

- a) obezbijedi pisanu informaciju vodi vazduhoplova o:
- 1) opasnim materijama koji se prevoze vazduhoplovom,
 - 2) postupanjima u toku leta u slučaju nužde;
- b) propiše postupak korišćenja liste prihvatanja opasnih materija;
- c) obezbijedi da opasne materije prate odgovarajuća dokumenta koja je popunilo lice koje je predalo opasne materije na prevoz, osim ako su podaci iz tih dokumenata dostupni u elektronskom obliku;
- d) obezbijedi da kopija dokumenta u pisanom obliku koji prati opasnu materiju bude na zemlji, na mjestu na kome je brzo i lako dostupna, svo vrijeme dok opasna materija ne stigne na odredište;
- e) obezbijedi da kopija informacije koja je predata vodi vazduhoplova bude na zemlji i da kopija ili podaci iz tog dokumenta budu lako dostupni na aerodromu posljednjeg polijetanja i prvog narednog slijetanja;
- f) čuva listu prihvatanja opasne materije, dokument o prevozu opasne materije, kao i pisanu informaciju vodi vazduhoplova, najmanje tri mjeseca po završetku leta;
- g) čuva zapise u vezi sa obukom osoblja, najmanje tri godine.

Prilog 2

OPERATIVNI PRIRUČNIK OPERATORA VAZDUHOPLOVA KOJI PRUŽA USLUGE IZ VAZDUHA

Operativni priručnik sadrži:

A. OPŠTE ODREDBE

0. VOĐENJE I KONTROLA OPERATIVNOG PRIRUČNIKA

0.1 uvod:

- 0.1.1 izjava da je operativni priručnik u skladu sa propisima i uslovima navedenim u AOC-u za pružanje usluga iz vazduha;
- 0.1.2 izjava da operativni priručnik sadrži operativne instrukcije za osoblje;
- 0.1.3 lista i kratak opis djelova, njihov sadržaj, primjenljivost i upotreba;
- 0.1.4 objašnjenja i značenje pojmova neophodnih za korišćenje operativnog priručnika;
- 0.2 sistem izmjena i dopuna operativnog priručnika:**
- 0.2.1 podaci o licu odgovornom za izmjenu i dopunu operativnog priručnika;
- 0.2.2 evidencija o izmjenama i dopunama, datum kada su izmjene i dopune unete u operativni priručnik i datum njihovog stupanja na snagu;
- 0.2.3 izjava da rukom pisane izmjene i dopune nijesu dozvoljene, izuzev u situacijama koje zahtijevaju hitnu izmjenu ili dopunu, u cilju sigurnog obavljanja leta;
- 0.2.4 način označavanja strana i datum njihovog stupanja na snagu;
- 0.2.5 spisak važećih strana;
- 0.2.6 obilježavanje izmjena (na stranicama teksta, na kartama i na dijagramima);
- 0.2.7 privremene izmjene;
- 0.2.8 postupak distribucije operativnog priručnika i njegovih izmjena i dopuna.

1. ORGANIZACIJA I ODGOVORNOSTI

- 1.1 organizaciona struktura: opis organizacione strukture, uključujući opštu i posebnu organizacionu šemu operatora vazduhoplova;
- 1.2 odgovorna lica za letačke poslove, za obuku i za zemaljske poslove; opis njihovih funkcija i odgovornosti;
- 1.3 odgovornost i obaveze rukovodećeg operativnog osoblja: opis njihovih poslova, odgovornosti i ovlaštenja koji se odnose na sigurnost letenja i usklađenost sa propisima;

1.4 ovlaštenja, obaveze i odgovornosti vođe vazduhoplova: izjava koja određuje ovlaštenja, obaveze i odgovornosti vođe vazduhoplova;

1.5 ovlaštenja, obaveze i odgovornosti članova posade i ostalog operativnog osoblja, izuzev vođe vazduhoplova.

2. OPERATIVNO UPRAVLJANJE I NADZOR

2.1 opis sistema kojim operator vazduhoplova vrši nadzor nad obavljanjem djelatnosti, i koji mora da prikaže kako se vrši nadzor nad sigurnošću letenja, obavljanjem djelatnosti i osposobljenosti osoblja, a naročito moraju da budu opisani postupci koji se odnose na:

2.1.1 provjeru važenja dozvola i ovlaštenja;

2.1.2 stručnost operativnog osoblja;

2.1.3 kontrolu, analizu i čuvanje zapisa;

2.2 sistem za objavljivanje dodatnih operativnih uputstava i informacija: postupak objavljivanja informacija koje mogu da budu operativne prirode, a nijesu sadržane u operativnom priručniku; način njihovog korišćenja i odgovornost za njihovo objavljivanje;

2.3 operativna kontrola: opis postupaka i odgovornosti za sprovođenje operativne kontrole u pogledu sigurnog obavljanja letenja;

2.4 ovlaštenja vazduhoplovnih vlasti: opis ovlaštenja i uputstva za osoblje u cilju olakšavanja vršenja inspekcije.

3. SISTEM UPRAVLJANJA

Opis sistema upravljanja sadrži:

a) izjavu u pogledu primjene politike sigurnosti;

b) postupke za prepoznavanje sigurnosnih rizika i postupke za procenu i upravljanje rizicima;

c) postupak za praćenje usklađenosti sa propisima; i

d) dodjelu dužnosti i odgovornosti.

4. SASTAV POSADE

4.1 sastav posade i postupak za određivanje sastava posade obuhvata:

4.1.1 tip vazduhoplova koji se koristi;

4.1.2 područje u kojem se leti i vrstu leta;

4.1.3 fazu leta;

4.1.4 minimalan broj članova posade i planirano vrijeme letenja;

4.1.5 iskustvo (ukupno i na tipu aviona), skorašnje iskustvo i osposobljenost članova posade;

4.1.6 određivanje vođe vazduhoplova i postupaka u pogledu odmora vođe vazduhoplova ili drugih članova posade;

4.1.7 određivanje ostalih članova posade;

4.2 postupak za određivanje vođe vazduhoplova;

4.3 iznenadna onesposobljenost člana letачke posade: uputstva o prenosu ovlaštenja u slučaju iznenadne onesposobljenosti člana letачke posade;

4.4 planiranje posade u slučaju da neko od letачkog osoblja ima ovlaštenje za letenje na više od jednog tipa vazduhoplova.

5. ZAHTEVI U POGLEDU OBUČENOSTI

5.1 vrste dozvola, ovlaštenja, obučenosť (npr. za rute i aerodrome), neophodno iskustvo, potrebna obuka i provjera i obnova znanja operativnog osoblja za obavljanje dužnosti, u zavisnosti od tipa vazduhoplova, vrste leta i sastava posade;

5.2 letачka posada;

5.2.1 vođa vazduhoplova;

5.2.2 pilot koji zamjenjuje vođu vazduhoplova;

5.2.3 drugi kopilot;

5.2.4 pilot pod nadzorom;

5.2.5 operator vazduhoplova sistema;

5.2.6 letenje na više tipova ili varijanti vazduhoplova;

5.3 ostali članovi posade;

5.4 osoblje koje vrši obuku, provjeru i nadzor nad članovima posade;

5.5 ostalo operativno osoblje.

6. MJERE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE POSADE

6.1 mjere zdravstvene zaštite posade koje se odnose na:

6.1.1 korišćenje alkohola i drugih opojnih pića;

6.1.2 narkotike;

6.1.3 droge;

6.1.4 tablete za spavanje;

6.1.5 farmaceutske preparate;

6.1.6 vakcinaciju;

6.1.7 ronjenje na velikim dubinama;

6.1.8 davanje krvi;

6.1.9 ishranu prije i u toku leta;

6.1.10 spavanje i odmor;

6.1.11 hirurške intervencije;

6.2 postupci i uputstva za članove posade u pogledu korišćenja opasnih materija (hemikalije, pesticidi i sl.).

7. OGRANIČENJE VREMENA LETENJA

7.1 ograničenje vremena letenja, radnog vremena i vremena odmora;

7.2 prekoračenje ograničenja vremena letenja i radnog vremena i skraćivanje vremena odmora, i uslovi pod kojima može da se prekorači vrijeme letenja i radno vrijeme ili da se skрати vrijeme odmora, kao i postupci izvještavanja o ovim izmjenama.

8. OPERATIVNI POSTUPCI

8.1 uputstva za pripremu leta:

8.1.1 opšti postupci;

8.1.2 minimalna visina leta: postupak i metod za određivanje i primjenu minimalnih visina leta, koji uključuje postupak za dostizanje i održavanje minimalne visine leta;

8.1.3 uslovi za korišćenje aerodroma;

8.1.4 tumačenje meteoroloških informacija i objašnjenje meteoroloških prognoza i izvještaja za područje letenja, uključujući i tumačenje izraza;

8.1.5 određivanje količine goriva, maziva i vodenog metanola: metode kojima se određuje i prati količina goriva, maziva i vodenog metanola; uputstva za mjerenje i raspodjelu fluida; način čuvanja dokumentacije o gorivu i mazivu;

8.1.6 postupci za određivanje mase tereta, proračun ograničenja u odnosu na performanse vazduhoplova i položaj težišta;

8.1.7 postupci u slučaju nužde u vezi sa teretom, gorivom i izbacivanjem hemikalija (uključujući dužnosti i odgovornosti operativnog osoblja);

8.1.8 metod za prikupljanje podataka u pogledu ograničenja na aerodromu (NOTAM), meteoroloških i drugih informacija koje utiču na sigurnost;

8.1.9 oprema koja je neophodna za izvršenje posebnih zadataka;

8.1.10 uputstvo za korišćenje liste odstupanja od propisane konfiguracije (CDL), kao i liste minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL);

8.1.11 uputstvo za izradu i zahtjevi u pogledu dokumentacije koja mora da se nalazi u vazduhoplovu, uključujući nalog za let i tehničku knjigu vazduhoplova;

8.1.12 ostali poslovi koji se obavljaju a koji nisu opisani u podtački 8.1. ove tačke;

8.2 uputstva za opsluživanje vazduhoplova na zemlji:

8.2.1 zahtjevi u pogledu pretpoletnog informisanja operativnog osoblja;

8.2.2 postupci dekontaminacije vazduhoplova;

8.2.3 postupci točenja goriva, uključujući mjere predostrožnosti u toku točenja goriva, kao i provjere koje se vrše u pogledu točenja goriva i mjere predostrožnosti u pogledu curenja hemikalija i zaštite životne sredine;

8.2.4 opis postupaka za odleđivanje i sprečavanje zaleđivanja vazduhoplova;

8.3 letački postupci:

8.3.1 postupci u skladu sa tipom vazduhoplova, posebnim zadacima i područjem letenja;

8.3.2 postupak podešavanja visinomjera vazduhoplova;

8.3.3 postupci koji se preduzimaju na osnovu audio upozorenja dobijenih od uređaja za upozorenje;

8.3.4 postupak za praćenje količine goriva u toku leta;

8.3.5 postupci letenja u nepovoljnim i potencijalno opasnim meteorološkim uslovima;

8.3.6 turbulencija u tragu i vrtložno strujanje za helikoptere;

8.3.7 korišćenje sigurnosnih pojaseva;

8.3.8 opredjeljenje operatora vazduhoplova u pogledu korišćenja slobodnih sjedišta za posadu;

8.3.9 zahtjevi u pogledu sigurnosti u kabini u kojoj se prevoze lica, uključujući zabranu pušenja;

8.4 ograničenja pri obavljanju posebnih zadataka u zavisnosti od vremenskih uslova;

8.5 upotreba liste minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova (MEL) i liste odstupanja od propisane konfiguracije (CDL) vazduhoplova;

8.6 zahtjevi u pogledu kiseonika, kao i potrebna količina kiseonika i uslovi za njegovo korišćenje.

9. OPASNE MATERIJE I ORUŽJE

9.1 informacije i uputstva o prevozu opasnih materija obuhvataju:

9.1.1 postupke operatora vazduhoplova pri prevozu opasnih materija, uključujući mjere predostrožnosti kojima se omogućava sigurno rukovanje opasnim materijama (hemikalije, pesticidi, gorivo);

9.1.2 uputstvo za prihvatanje, označavanje, rukovanje, čuvanje i razdvajanje opasnih materija;

9.1.3 postupke u slučaju nužde, prilikom prevoza opasnih materija;

9.1.4 dužnosti operativnog osoblja;

9.1.5 uputstvo za prevoz zaposlenih lica operatora vazduhoplova kada se prevoze opasne materije;

9.2 uslovi za prevoz naoružanja.

10. BEZBJEDNOST

10.1 uputstva koja se odnose na mjere bezbjednosti koja nisu poverljive prirode, a koja uključuju ovlašćenja i odgovornosti operativnog osoblja, kao i postupci prijavljivanja protivpravnih radnji izvršenih u vazduhoplovu, kao što su: nezakonito ometanje, sabotaza, pretnja bombom, otmica i sl.;

10.2 opis preventivnih mjera obezbjeđivanja i obuka, kao i djelovi uputstava koji se odnose na mjere obezbjeđivanja čuvaju se kao poverljivi dokumenti.

11. POSTUPCI ZA BILJEŽENJE I PRIJAVLJIVANJE DOGAĐAJA

Postupci za bilježenje i prijavljivanje događaja, sadrže:

11.1 definiciju događaja i odgovornost učesnika u događaju;

11.2 postupke za prijavljivanje događaja (uključujući sve propisane obrasce za prijavljivanje događaja);

11.3 posebne postupke izvještavanja u slučaju prevoza opasnih materija.

12. PRAVILA LETENJA

12.1 letenje po pravilima za vizuelno letenje (VFR) i letenje po pravilima za instrumentalno letenje (IFR);

12.2 primjena pravila letenja, u zavisnosti od područja u kojem se leti;

12.3 postupci za komunikaciju, kao i postupci u slučaju otkaza sistema za komunikaciju;

12.4 informacije i uputstva koji se odnose na presretanje civilnih vazduhoplova;

12.5 situacije u kojima je potrebno održavati radio-vezu;

12.6 signali;

- 12.7 vremenski sistem koji se koristi;
- 12.8 odobrenje leta, postupanje po planu leta i izvještavanje o položaju vazduhoplova;
- 12.9 vizuelni znaci upozorenja vazduhoplovu koji leti bez odobrenja u uslovno zabranjenoj, zabranjenoj ili opasnoj zoni ili im prilazi;
- 12.10 postupci pilota u slučaju da opaze nesreću ili prime izvještaj o opasnosti;
- 12.11 vizuelni orijentiri na zemlji i u vazduhu koje koriste lica koja su preživjela nesreću, opis i upotreba sredstava za signalizaciju;
- 12.12 signali u slučaju vanrednih situacija i u slučaju nužde.

13. ZAKUP VAZDUHOPLOVA

Uslovi iz ugovora o zakupu, postupci i odgovornost operatora vazduhoplova.

B. KORIŠĆENJE ODREĐENOG TIPA VAZDUHOPLOVA

0. OPŠTI PODACI I JEDINICE MJERE

0.1 opšti podaci (npr. dimenzije vazduhoplova), uključujući opis jedinica mjera koje se koriste i tabele za konverziju veličina.

1. OGRANIČENJA

1.1 opis operativnih ograničenja obuhvata:

- a) propis na osnovu kog je izdata potvrda o tipu;
- b) konfiguraciju kabine za svaki tip vazduhoplova, sa, skicom;
- c) vrstu odobrenih letova (npr. VFR/IFR, RNP tip, letovi u poznatim uslovima zaleđivanja i sl);
- d) sastav posade;
- e) masu i položaj težišta;
- f) ograničenja brzine;
- g) envelopu leta;
- h) ograničenja jačine vetra, uključujući kretanje na kontaminiranim poletno-sletnim stazama;
- i) ograničenja performansi za primjenjive konfiguracije;
- j) nagib poletno-sletne staze;
- k) ograničenja na vlažnim ili kontaminiranim poletno-sletnim stazama;
- l) kontaminaciju zrnja;
- m) ograničenja sistema.

2. POSTUPCI U VANREDNIM SITUACIJAMA I POSTUPCI U SLUČAJU NUŽDE

2.1 postupci u vanrednim situacijama i postupci u slučaju nužde, dužnosti posade, odgovarajuće liste provjere i sistem za korišćenje lista provjere, uključujući sve zadatke i posebnu opremu koja se koristi u nuždi, a nije opisana u priručniku za upravljanje vazduhoplovom (AFM).

3. UOBIČAJNI POSTUPCI

3.1 uobičajeni postupci i dužnosti posade, odgovarajuće liste provjere, sistem za korišćenje lista provjere, uključujući sve zadatke i posebnu opremu koja se koristi u slučaju nužde, a nije opisana u priručniku za upravljanje vazduhoplovom (AFM);

4. PERFORMANSE VAZDUHOPLOVA

Podaci o performansama vazduhoplova moraju da budu lako dostupni.

4.1 podaci o performansama vazduhoplova u skladu sa ovim pravilnikom.

5. MASA I POLOŽAJ TEŽIŠTA

uputstva i podaci neophodni za proračun mase i položaja težišta vazduhoplova obuhvataju:

- 5.1 postupak proračuna (npr. indeksni sistem);
- 5.2 informacije i uputstva za popunjavanje dokumentacije o masi i položaju težišta vazduhoplova (dokumentacije koja se popunjava ručno i uz primjenu programskih paketa);
- 5.3 maksimalna masa i položaj težišta vazduhoplova;

6. UTOVAR VAZDUHOPLOVA

Postupci za utovar, istovar i obezbjeđenje tereta u vazduhoplovu.

7. PLANIRANJE LETA

- 7.1 podaci neophodni za planiranje leta, prije izvršenja leta i u toku leta;
- 7.2 postupci prilikom obavljanja posebnih zadataka.

8. LISTA ODSTUPANJA OD PROPISANE KONFIGURACIJE VAZDUHOPLOVA

Lista odstupanja od propisane konfiguracije (CDL): ako je dobijena od proizvođača vazduhoplova, ova lista uzima u obzir tip i varijantu vazduhoplova koji se koriste i postupke koji se primjenjuju ako se vazduhoplov otprema na let pod uslovima njegove CDL.

9. LISTA MINIMALNE ISPRAVNOSTI OPREME VAZDUHOPLOVA

Lista minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova uzima u obzir tip i varijantu vazduhoplova, vrstu leta i područje u kojem se leti, i sadrži postupke koji moraju da se preduzmu ako se vazduhoplov otpremi sa neispravnom opremom.

10. OPREMA ZA PREŽIVLJAVANJE I OPREMA KOJA SE KORISTI U SLUČAJU NUŽDE, UKLJUČUJUĆI IZAHTJEVE U POGLEDU NEOPHODNE KOLIČINE KISEONIKA

- 10.1 spisak opreme za preživljavanje koja zavisi od rute i područja letenja;
- 10.2 lista provjere ispravnosti opreme prije polijetanja i uputstvo za popunjavanje liste;
- 10.3 postupci za određivanje potrebne količine kiseonika i raspoložive količine kiseonika.

11. POSTUPCI ZA EVAKUACIJU U SLUČAJU NUŽDE

11.1 uputstva za pripremu evakuacije u slučaju nužde, uključujući koordinaciju posade u slučaju prinudnog slijetanja na zemlju ili na vodu, kao i u ostalim slučajevima nužde.

12. SISTEMI VAZDUHOPLOVA

Opis sistema vazduhoplova i opreme koja se koristi pri obavljanju posebnih zadataka, kao i dodatna oprema i njena ugradnja, sistemi i posebni postupci, uključujući sve dodatke priručniku za upravljanje vazduhoplovom (AFM) ili drugom jednako valjanom dokumentu.

C. UPUTSTVA I PODACI O RUTAMA I O AERODROMIMA

1. uputstva i podaci koje se odnose na komunikaciju, navigaciju i aerodrome, uključujući minimalne nivoe leta i visine leta za svaku rutu, i operativni minimumi za svaki aerodrom koji je planiran da se koristi, uključujući:

- a) minimalni visinu leta;
- b) operativni minimum za aerodrome polijetanja, destinacije i alternativne aerodrome;
- c) komunikacijske uređaje i navigacijska sredstva;
- d) podatke o poletno-sletnoj stazi i objektima na aerodromu;
- e) postupke prilaza, neuspjelog prilaza i polijetanja, kao i postupke smanjenja buke;
- f) postupke usled prekida komunikacije;
- g) informacije o službi traganja i spasavanja u oblasti iznad koje se leti;
- h) opis vazduhoplovnih karata koje moraju da se nalaze u vazduhoplovu, u zavisnosti od vrste leta i rute a kojoj se leti, uključujući metod za provjeru njihove valjanosti;
- i) podatke o dostupnosti vazduhoplovnih informacija i službi za meteorološko informisanje;
- j) komunikacijske i navigacione postupke za let na ruti,
- k) kategorizaciju aerodroma radi određivanja osposobljenosti letачke posade;
- l) posebna ograničenja aerodroma (ograničenja performansi i operativni postupci i sl).

D. OBUKA

1. plan obuke i programi provjere za operativno osoblje kojem su dodjeljene operativne dužnosti u vezi s pripremom za let ili sa izvršenjem leta;

2. plan obuke i programi provjere sadrže:

2.1 za letачku posadu: odgovarajuće elemente obuke propisane u ovom pravilniku;

2.2 za kabinsku posadu: odgovarajuće elemente obuke propisane u ovom pravilniku;

2.3 za operativno osoblje, uključujući članove posade: obuka u pogledu prevoza opasnih materija i obuka u pogledu obezbjeđivanja;

2.4 za operativno osoblje, izuzev članova posade (npr. dispečer, osoblje za opsluživanje vazduhoplova, i sl.) odgovarajuće elemente obuke koji se odnose na njihove dužnosti, propisane u ovom pravilniku;

3. postupci:

3.1 postupci za obuku i provjeru;

3.2 postupci koji se primjenjuju ako osoblje ne ostvari potrebne standarde obučenosti ili ih ne održava;

3.3 sistem za praćenje roka važenja kvalifikacija, provjera, testova, obuka za skorašnje iskustvo i dozvola;

4. opis dokumentacije koja se čuva i rok njenog čuvanja.

Prilog 3

AOC za pružanje usluga iz vazduha i operativna specifikacija

<p>Na osnovu člana 23 i člana 29 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", br. 30/12), izdaje se: <i>In accordance with Article 23 and Article 29 of Law on Airtransport („Official Gassete of Montenegro”, No.30/12), we hereby Issue:</i></p>		
<p>CERTIFIKAT VAZDUŠNOG OPERATORA <i>AIR OPERATOR CERTIFICATE (AOC)</i></p>		
<p>Certifikat broj: <i>AOC No.:</i></p> <p>ME.</p> <p>Datum isteka: <i>Expiry date:</i></p> <p>Izdanje: <i>Issue:</i></p> <p>Revizija broj: <i>Revision no.:</i></p>	<p>CRNA GORA <i>Montenegro</i></p> <hr/> <p>Agencija za civilno vazduhoplovstvo <i>Civil Aviation Agency</i></p> <hr/> <p>Poslovni naziv: <i>Trading name:</i> Adresa operatera: <i>Operator address:</i> Telefon: <i>Telephone:</i> Faks: <i>Fax:</i> Elektronska pošta: <i>E-mail:</i></p>	<p>Telefon: + 382 20 625 506 <i>Telephone:</i> Faks: + 382 20 625 517 <i>Fax:</i> Internet: www.caa.me Adresa: ul.Oktobarske revolucije 130, <i>Address:</i> 81000 Podgorica, Crna Gora</p> <hr/> <p>Podaci o odgovornom rukovodiocu i odgovornim licima <i>Operational points of contact</i></p> <p>Podaci o odgovornim licima koja mogu da budu kontaktirana bez odlaganja su navedena u Operativnom priručniku, deo A, sekcija 1.2. <i>Contact details, at which operational management can be contacted without undue delay, are listed in Operations Manual, part A section 1.2.</i></p>
<p>Ovim certifikatom se potvrđuje da operater _____ ispunjava uslove za izdavanje sertifikata vazdušnog operatera za pružanje usluga iz vazduha sa ovlašćenjima navedenim u operativnoj specifikaciji koja je sastavni deo sertifikata, u skladu sa važećim propisima Crne Gore i Operativnim priručnikom. <i>This certificate certifies that the operator _____ has met requirements required for obtaining Air Operator Certificate (AOC) for aerial work services pertaining the authorizations contained in the Operation Specification which is the integral part of the AOC, in accordance with the regulations of the Montenegro currently in force and the Operations Manual.</i></p>		
<p>Broj: <i>Reference:</i></p> <p>Datum izdavanja: <i>Date of issue:</i></p>	<p>Potpis <i>Signature</i></p> <p>Ime i prezime: <i>Name:</i></p> <p>Zvanje: <i>Title:</i></p>	<p>Direktor <i>Director</i></p>

OPERATIVNA SPECIFIKACIJA <i>Operations specifications</i>				
Agencija za civilno vazduhoplovstvo <i>Civil Aviation Agency</i> ul.Oktobarske revolucije 130, 81000 Podgorica, Crna Gora				
Telefon: + 382 20 625 506 <i>Telephone:</i>		Faks: + 382 20 625 517 <i>Fax:</i>		Elektronska pošta: acv@caa.me <i>Email:</i>
Potvrda broj: <i>AOC no.</i>	ME.AOC.	Operator: <i>Operator name:</i>		Potpis <i>Signature</i>
		Poslovni naziv: <i>Dba trading name:</i>		Datum: <i>Date:</i>
Tip vazduhoplova: <i>Aircraft model:</i>		Registracije vazduhoplova: <i>Aircraft registration:</i>		
Vrsta delatnosti: <i>Type of operation:</i>		Pružanje usluga iz vazduha <i>AERIAL WORK</i>		
Područje letenja: <i>Aeras of operations:</i>				
Posebna ograničenja: <i>Special limitations:</i>				
POSEBNA OVLAŠĆENJA <i>SPECIAL AUTHORIZATIONS</i>	DA <i>YES</i>	NE <i>NO</i>	POSEBNA ODOBRENJA <i>SPECIAL APPROVALS</i>	NAPOMENE <i>REMARKS</i>
Prevoz opasnog tereta: <i>Dangerous goods:</i>	☐	☐		
Letenje u uslovima smanjene vidljivosti: <i>Low visibility operations</i>				
A) Prilaz i sletanje <i>A) Approach and Landing</i>	☐	☐	CAT: RVR: m DH: ft CAT: RVR: m DH: ft	
B) Poletanje <i>B) Takeoff</i>	☐	☐	RVR: m	
Letenje u vazдушnom prostoru sa smanjenim normama vertikalnog razdvajanja <i>(RVSM)</i> ☐ <i>N/A</i>	☐	☐		
	☒	☒		
Navigacija zasnovana na performansama vazduhoplova <i>(MNPS)</i>	☐	☐		
Strmi prilazi <i>Steep approach</i>	☐	☐		
Sletanje na kratke poletno-sletne staze <i>Short landing operations</i>	☐	☐		